
Nijolė Maslauskienė

Lietuvos komjaunimo sudėtis 1940 m. birželio–1941 m. birželio mėn.

Remiantis archyviniais šaltiniais straipsnyje nagrinėjama Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos sudėties kaita pirmosios sovietinės okupacijos metais. Parodomas komunistų partijos pastangos suformuoti savo socialinę atramą jaunimo sluoksniuose, paversti komjaunimą patikima politine struktūra ir okupacinio režimo poreikius atitinkančia organizacija. Apibūdinamas komjaunimo valymo kaip jo sudėties reguliavimo ir įtraukimo į VLKJS sistemą per socialinį-politinį patikrinimą procesas, pateikiami apibendrinantys jo rezultatų duomenys.

IVADAS

Sovietų Sąjungos okupuotoje Lietuvoje komjaunimas buvo politinė struktūra, kuri aktyviai talkino valdančiajai komunistų partijai sovietizuojant šalį ir komunistiškai indoktrinuojant jaunimą. Komjaunimo sudėtis ir veikla yra vienas mažiausiai tyrinėtų sovietinio režimo funkcionavimo Lietuvoje klausimų. Šio darbo tikslas – išnagrinėti Lietuvos komjaunimo sudėties pirmuoju sovietinės okupacijos laikotarpiu pokyčius. Toks tyrimas padėtų sudaryti socialinį komjaunimo portretą ir nustatyti, kurie gyventojų sluoksniai rėmė okupacinį režimą ir prisidėjo prie jo politikos.

Darbe daugiausia remiamasi Lietuvos ypatingajame archyve (toliau – LYA) saugomais Lietuvos Lenino komunistinės jaunimo sąjungos (toliau – LLKJS) 1940–1941 m. dokumentais. Jų išliko nedaug, ypač Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos (toliau – LKJS) teritorinių organizacijų, nes ši dokumentacija nebuvo sistemingai tvarkoma ir tinkamai saugoma¹. Nagrinėjamai temai svarbios LLKJS Centro komiteto archyvinia-me fonde Nr. 4421 saugomos organizacijos sudėties statistinės ataskaitos. Jose yra žinių apie komjaunuolių skaičių ir sudėtį 1940 m. pabaigoje ir 1941 m. sausio–gegužės mėn., bet šios ataskaitos neišsamios ir neatspindi visų sudėties kaitos procesų. Statistinių duomenų trūkumą iš dalies kompensuoja informacija apie priėmimą į komjaunimą, kurios galima rasti kitose fondo Nr. 4421 bylose: LLKJS centro, Vilniaus ir Kauno miestų, Alytaus, Kauno, Kėdainių, Kretingos, Mažeikių, Raseinių, Rokiškio, Seinų, Šakių, Šiaulių, Švenčionėlių, Švenčionių, Tauragės, Telšių, Trakų, Vilkaviškio, Vilniaus ir Zarasų apskričių komitetų posėdžių 1940–1941 m. protokoluose. Informatyvūs LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 3–gegužės 16 d. posėdžių, svarsčių komjaunimo bilietų išdavimą, protokolai, kuriuose užfiksuota žinių apie komjaunuolių tautybę, socialinę padėtį, užsiėmimą ir veiklos komjaunime stažą. Bet

kadangi neišliko vėliau vykusių posėdžių protokolų, jų duomenys nėra išsamūs. Vis dėlto jie yra vieninteliai palyginti plačiai atskleidžiantys komjaunimo valymo procesą. LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdyje pateikta informacija apie komjaunimo bilietų išdavimą Kauno miesto organizacijos nariams² yra vienintelis išlikęs dokumentinis šaltinis, leidžiantis nagrinėti Kauno komjaunuolių sudėtį 1940 m. LLKJS komitetų posėdžių protokolų trūkumas – tai, kad juose nėra žinių apie komjaunuolius, kurių narystė nebuvo svarstoma, todėl pagal juos neįmanoma nustatyti tikslaus LLKJS narių skaičiaus 1940 m. ir analizuoti sudėties kaitos. Darbe remtasi LYA saugomų LLKJS miestų ir apskričių komitetų fondų 1940–1941 m. bylomis. Jų yra nedaug – tik menka dalis 2 miestų ir 15 apskričių komitetų bylų (1940–1941 m. veikė 2 miestų ir 22 apskričių LLKJS komitetai). Vilniaus (f. 3640) ir Kauno (f. 3677) miestų, Biržų (f. 1383), Kauno (f. 3003), Kretingos (f. 531), Mažeikių (f. 821), Panevėžio (f. 1345), Šiaulių (f. 1137) ir Ukmergės (f. 128) apskričių komitetų 1940–1941 m. dokumentuose yra itin mažai žinių apie stojimą į komjaunimą, bet jos šiek tiek papildo statistinę informaciją. Nagrinėjami temai svarbios kelios LYA saugomo Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto archyvinio fondo Nr. 1771 bylos: Lietuvos komunistų partijos (bolševikų) (toliau – LKP(b)) V suvažiavimo 1941 m. vasario 5–9 d. ir LKP(b) CK biuro 1940–1941 m. posėdžių protokolai bei LLKJS 1941 m. informacijos. Jose yra duomenų apie komjaunimo sudėtį ir komjaunimo bilietų išdavimą. Darbe naudotasi LKJS CK fondo Nr. 3743 dokumentais, atspindinčiais Lietuvoje tarpukariu nelegaliai veikusio komjaunimo sudėtį.

Darbe naudotasi sovietiniais metais išleistu rinkiniu „Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979 m.“³. Jame paskelb-

ti duomenys apie komjaunimo sudėtį 1940–1941 m. paimti daugiausia iš LLKJS CK fonde Nr. 4421 saugomų statistinių ataskaitų. Leidinyje, remiantis LLKJS CK biuro 1941 m. vasario–gegužės mėn. posėdžių protokolų informacija, pateikta žinių apie komjaunuolius, kuriems bilietų išdavimo metu pripažintas pagrindinis stažas, bet jos yra netikslios. Nors rinkinys parengtas vadovaujantis komunistinės ideologijos nuostatomis ir sovietinėmis Lietuvos istorijos koncepcijomis, jo medžiaga ir šandien gali būti naudojama kaip duomenų šaltinis.

Istorikų darbų apie komjaunimo sudėtį 1940–1941 m. yra nedaug. Sovietiniais metais ji aptarta nagrinėjant komjaunimo dalyvavimą Lietuvos okupacijos, aneksijos ir sovietizavimo procesuose bei komunistinės ideologijos diegimą jaunimui⁴. Dažniausiai remtasi viešai publikuotais ar leidinyje „Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979 m.“ paskelbtais komjaunimo sudėties duomenimis. Laikantis sovietinės istoriografijos schemas, komjaunimo gretų augimas 1940–1941 m. interpretuotas kaip jaunimo pritarimo okupacinei politikai ir komunistinei ideologijai rodiklis. Aprašant komjaunimo bilietų išdavimo 1941 m. kampaniją, stengtasi nutylėti sovietiniam režimui ideologiškai nepalankų komjaunimo sudėties reguliavimo aspektą ir išvengti analogijos su LKP(b) valymo 1940–1941 m. procesu⁵.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę suaktyvėjo šalies sovietizavimo procesų ir komjaunimo vaidmens juose tyrimai. LLKJS statusas ir veikla 1940–1941 m. analizuota Juozapo Romualdo Bagušausko, Vandos Kašauskienės, kai kurių kitų istorikų darbuose⁶, bet LLKJS sudėties pirmosios sovietinės okupacijos metais kaita nesulaukė jų dėmesio ir nebuvo specialiai nagrinėta.

KOMJAUNIMO PADĖTIS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Lietuvos komunistinė jaunimo sąjunga buvo įkurta Lietuvos komunistų partijos iniciatyva 1919 m. sausio 29 d. Vilniuje, siekiant suformuoti partijos socialinę atramą jaunimo sluoksniuose, skleisti komunistinę ideologiją tarp jaunimo, palenkti ją komunistinei doktrinai ir įtraukti komunistinių pažiūrų jaunuolius į partijos veiklą. Rusijos komunistų partijos (bolševikų) pavyzdžiu Lietuvos komunistai komjaunimą laikė partijos rezervu ir pagalbininku, todėl nuo pat LKJS įkūrimo politiškai kreipė ir kontroliavo jo veiklą.

Lietuvos Respublikoje komjaunimas buvo nelegali antivalstybinė organizacija, kuri kartu su Lietuvos komunistų partija veikė prieš Lietuvos valstybės nepriklausomybę, siekė grąžinti Lietuvą į Sovietų Rusijos (nuo 1922 m. – Sovietų Sąjungos) sudėtį, prievartiniu būdu panaikinti konstitucinę Lietuvos Respublikos santvarką ir įvesti komunistinį režimą. LKJS CK I plenumas 1920 m. lapkričio 21–22 d. konstatavo komjaunimo kaip klasinės (proletarinės) komunistinių pažiūrų jaunimo organizacijos statusą. LKJS I konferencija 1922 m. rugpjūčio 27 d. pripažino politinį LKP vadovavimą ir nutarė laikytis jos programos bei politinių direktyvų⁷. LKJS I suvažiavimas 1924 m. spalio 17–18 d. patvirtino komjaunimo programos ir įstatų projektus, suderintus su LKP programos nuostatomis ir organizaciniais principais⁸. 1928 m. rugsėjo 20–28 d. LKJS III konferencija apibrėžė komjaunimo kaip LKP pagalbininko ir rezervo vaidmenį, priėmė įstatus, kuriuose įtvirtino politinį partijos vadovavimą komjaunimui⁹. 1920 m. kovo–1940 m. spalio mėn. LKJS buvo Komunistinio jaunimo internacionalo (toliau – KJI) sekcija ir veikė pagal jo nurodymus, kurie būdavo suderinti su Komunistinio

internationalo (Kominterno) vadovybe ir parengti pagal Visasąjunginės komunistų partijos (bolševikų) direktyvas.

Iš pradžių LKJS organizacinė sandara buvo paremta teritoriniu principu. Miestuose, kaimuose ar įmonėse pagal komjaunuolių profesiją, užsiėmimą ar gyvenamąją vietą įkurtos kuopelės buvo jungiamos į teritorines parajonių (apskričių) ir rajonų organizacijas, kurioms vadovavo komitetai¹⁰. Atsižvelgiant į įmonėse dirbančių jaunuolių tautybę, buvo kuriamos nacionalinės kuopelės ar jų sekcijos. 1924 m., įgyvendinant KJI VI kongreso nurodymą pertvarkyti komjaunimo organizacijų struktūrą, pereita prie gamybinio ir teritorinio LKJS sandaros principo. Pradėta steigti daugiau kuopelių įmonėse ir mokymo įstaigose. Anksčiau veikusios teritorinės kuopelės pertvarkytos į gamybinės. Uždrausta organizuoti tautinių mažumų kuopelės ar jų sekcijas¹¹. Šis procesas paspartėjo 1935 m., kai KJI VI kongresas paragino paversti komjaunimą masine jaunimo organizacija ir pagreitinti jo organizacinę pertvarką¹². 1937 m. veikė 13 rajonų – Alytaus, Biržų, Jonavos, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Mažeikių, Panevėžio, Plungės, Rokiškio, Šiaulių, Utenos ir Vilkaviškio – LKJS organizacijos, jose buvo 63 kuopelės. 1938 m. rajonų organizacijos pertvarkytos į apskričių, o parajonių – į valsčių, komjaunimo struktūrą priderinant prie tuometinio Lietuvos administracinio padalijimo¹³.

Pagal LKJS įstatus, komjaunuoliais galėjo tapti 16–23 metų komunistinių pažiūrų darbininkai, valstiečiai, tarnautojai ar moksleiviai, pripažįstantys KJI ir LKJS programą bei įstatus, besąlygiškai vykdančios LKP, KJI ir LKJS vadovybės nutarimus bei mokantys nario mokesčių¹⁴. Komjaunimas palaikė idėjinę ir organizacinę savo gretų vienybę, bet griežtai nereguliuo jų sudėties. Siekdama įtakos Lietuvos jaunimo sluoksniuose, LKJS

stengėsi įtraukti į savo gretas kuo daugiau jaunuolių. Po 1935 m. rugsėjį vykusio VI KJI kongreso ji užsibrėžė tapti masine organizacija, telkiančia įvairių pažiūrų jaunuolius. Komjaunimas siekė patraukti į savo pusę kairiųjų ir net dešiniųjų jaunimo organizacijų narius, kurti jose savo kuopeles¹⁵. Dėl komunistinių nuostatų ir antivalstybinio veiklos pobūdžio LKJS neturėjo plačios socialinės bazės ir augimo šaltinių, buvo nepopuliari ir negausi organizacija. 1935 m. pirmojoje pusėje joje tebuvo 480 narių, po VI KJI kongreso jų skaičius šoktelėjo iki 771, vėliau augo lėčiau ir 1937 m. tesiekė vos 1 130 žmonių¹⁶. Daugiausia komjaunuolių buvo Kauno (380 narių) ir Jonavos (160 narių) rajonų organizacijose. 1940 m. pirmojoje pusėje LKJS turėjo apie 1 000 narių¹⁷. Pažymėtina, kad LLKJS CK biuro 1941 m. vasario–gegužės mėn. posėdžių, svarščiusių komjaunimo bilietų išdavimą, protokoluose esama duomenų tik apie 523 komjaunuolius pagrindininkus¹⁸.

LKJS skelbė esanti proletarinio jaunimo organizacija, vienijanti darbininkus ir varginguosius valstiečius, kitus darbininkų kilmės sluoksnius¹⁹. Iki 1935 m. dauguma komjaunuolių (įvairiais laikotarpiais – 68–88 proc.) buvo darbininkai. Socialinė LKJS struktūra pasikeitė po VI KJI kongreso 1935 m. rugsėjį, kai, norėdama tapti masine organizacija, ji ėmė aktyviau priimti kitų sluoksnių atstovus. 1937 m. iš 1 130 komjaunuolių 30 proc. buvo valstiečiai, 10 proc. – moksleiviai, 10 proc. – nepriskirti jokiai socialinei grupei, o dauguma – 50 proc. – smulkiųjų pramonės, amatų, prekybos ir kitų įmonių darbininkai ir tarnautojai²⁰. Komunistinių organizacijų statistikai nebuvo būdinga darbininkų priskirti vienai darbininkų ir tarnautojų grupei; vadinas, tai rodė pastangas manipuluoti socialinės sudėties duomenimis. Matyt, LKJS vadovybė bandė nuslėpti ideologiškai neparankų darbininkų

skaičiaus mažėjimą, nes jį buvo galima interpretuoti kaip nukrypimą nuo proletarinės komjaunimo organizacijos kilmės.

LKJS, kaip ir kitos komunistinės organizacijos, kūrėsi pagal internacionalinį požymį. Proletarinis internacionalizmas buvo pamatinė ideologinė nuostata ir organizacinės sandaros principas. Komjaunimas siekė vienyti įvairių tautybių jaunimą, bet dėl priešiškos Lietuvos Respublikai veiklos pamažu virto nelietuviška organizacija. Veiklos pradžioje, 1921 m., lietuviai sudarė 60 proc., žydai – 35 proc. komjaunuolių²¹. 1937 m. tebuvo 40 proc. lietuvių, žydų padaugėjo iki 60 proc.²² LLKJS CK biuro 1941 m. vasario–gegužės mėn. posėdžių protokolų duomenimis, iš 523 komjaunuolių pagrindininkų 155 buvo lietuviai (29,6 proc. nelegalios LKJS narių), 33 rusai (6,3 proc.), 334 žydai (63,9 proc.) ir 1 latvis (0,2 proc.)²³. Kaune 1933 m. žydai sudarė 63 proc. komjaunuolių, o 1937 m. jų skaičius dar labiau išaugo²⁴. LKJS CK sekretorė Mira Bordonaitė 1937 m. konstatavo, kad Kauno organizacijos „tautinis sąstatas daugumoj žydų tautybės jaunimas ir tai labai trukdo komjaunimo or[ganiza]cijai susirišti tampriau su lietuvių jaunimu“²⁵. Iš LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio, svarščiusio komjaunimo bilietų išdavimą Kauno miesto organizacijos nariams, informacijos galima nustatyti, kad sovietinės okupacijos išvakarėse Kaune veikė ne mažiau kaip 120 komjaunuolių, iš jų lietuvių tebuvo 10 (8,3 proc. organizacijos narių), rusų 2 (1,7 proc.), žydų 108 (90 proc.)²⁶.

Nelietuviška komjaunimo sudėtis blogino ir šiaip prastą komjaunimo įvaizdį, siaurino jo galimybę veikti tarp lietuvių jaunuolių, o tai savo ruožtu trukdė plėsti komunistų įtaką jaunimo sluoksniuose. LKJS vadovybei didelį nerimą kėlė tai, kad nelietuviai vyravo tarp Kauno komjaunuolių. Kauno miesto organizacija reprezentavo Lietuvos komjaunimą, buvo svarbiausia ir aktyviausia jo

struktūra. Būdama nelietuviškos sudėties, ji orientavosi į žydų jaunimą, veikė daugiausia tarp jo ir formavo LKJS kaip komunistinės žydų jaunimo organizacijos vaizdinį. Siekdama išplėsti komjaunimo įtaką tarp lietuvių, M. Bordonaitė 1937 m. nurodė, kad „svarbiausias Kauno komjaunimo or[ganiza]cijos uždavinys yra išsiskverbti į lietuvių gatvę“²⁷. LKJS vadovybės pastangos įtraukti į komjaunimą daugiau lietuvių buvo neveiksmingos. Nelietuviškas komjaunimas neturėjo nei atramos, nei įtakos tarp lietuvių jaunuolių.

Pagal LKJS įstatus, jos vadovybę turėjo rinkti suvažiavimas, bet tarpukariu įvyko tik du suvažiavimai (1924 m. spalio 17–18 d. LKJS I suvažiavimas ir 1928 m. rugsėjo 20–28 d. LKJS III konferencija, kuriai buvo suteiktos LKJS II suvažiavimo teisės), todėl LKJS Centro komitetas buvo formuojamas kooptuojant narius²⁸. Tautinė komjaunimo sudėtis nulėmė, kad vadovybėje vyravo nelietuviai. LKP CK sekretorius Antanas Sniečkus 1937 m. pažymėjo, kad LKJS Centro komitetą „beveik išimtinai sudarė žydai. Jie vystė veiklą tik tarp žydų, o tarp lietuvių jaunimo judėjo silpnai.“²⁹ 1940 m. pirmojoje pusėje LKJS CK nariai buvo M. Bordonaitė, Izraelis Icikovičius, Pesė Petrauskienė, Solomonas Kancedikas, Juozas Raguotis ir Petras Raslanas³⁰.

KOMJAUNIMO STATUSAS SOVIETŲ SAJUNGOS OKUPOUOTOJE LIETUVOJE

1940 m. birželį Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, komjaunimas buvo įtrauktas į okupacinio režimo politikos mechanizmą ir panaudotas kaip komunistų partijos pagalbininkas aneksuojant ir sovietizuojant šalį. LKJS buvo iškeltas uždavinys įtraukti jaunimą į okupantų vykdomą pertvarką. Birželio 28 d. LKJS buvo legalizuota ir ėmė talkinti Lietuvos komunistų partijai³¹. Vyk-

dydamas LKP nurodymus, komjaunimas išplėtojo pritarimo sovietinei okupacijai kampaniją, propagavo bolševizmo idėjas, padėjo ideologiškai rengti Lietuvos aneksijos ir sovietizavimo prielaidas. Liepos 4 d. pradėjo eiti Felikso Bieliausko redaguojamas LKJS CK laikraštis „Komjaunimo tiesa“, kuris agitavo už komunistinius pertvarkymus. Komjaunimo aktyvistai padėjo LKP organizuoti Liaudies seimo rinkimus, rengti Lietuvos aneksiją remiančius komunistų mitingus³². Rugsėjo 3 d. įtraukus Lietuvą į SSRS sudėtį, komjaunimas tapo aktyviu komunistų pagalbininku diegiant Lietuvoje sovietinę santvarką³³.

1940 m. spalio 18 d. Lietuvos komjaunimas buvo įtrauktas į Visasąjunginę Lenino komunistinę jaunimo sąjungą ir pavadintas Lietuvos Lenino komunistine jaunimo sąjunga³⁴. Tapęs teritorine VLKJS organizacija, pavaldžia jos Centro komitetui, Lietuvos komjaunimas ėmė vadovautis Rusijos komunistinės jaunimo sąjungos (nuo 1926 m. – VLKJS) 1918 m. programa ir įstatais. Juose buvo iškelti uždaviniai įtraukti jaunimą į socializmo kūrimą ir komunistų partijos politikos įgyvendinimą, propaguoti komunistinę ideologiją ir auklėti jaunuolius jos dvasia³⁵.

LLKJS siekė palenkti savo įtakai įvairius jaunimo sluoksnius, kreipti ir kontroliuoti jaunuolių privataus ir visuomeninio gyvenimo sritis. Pagrindinės komjaunimo veiklos kryptys buvo įtraukti jaunimą į sovietizavimo procesus, diegti komunistinę ideologiją, auklėti jaunuolius komunizmo dvasia, kontroliuoti jų privatų ir visuomeninį gyvenimą³⁶. Siekdama palenkti jaunimą į okupacinį režimą, LLKJS rengė mitingus ir susirinkimus, kuriuose propagavo sovietinę santvarką, agitavo prisidėti prie komunistinių pertvarkymų. Komjaunuoliai dalyvavo visose politinėse LKP(b) kampanijose: rinkimų į SSRS Aukščiausiąją Tarybą, įmonių

nacionalizavimo, Lietuvos Respublikoje veikusių partijų ir organizacijų turto konfiskavimo ir jo paskirstymo komunistinėms organizacijoms, agrarinės reformos, švietimo ir kultūros pertvarkymo sovietiniais pagrindais³⁷. Komjaunimo organizacijos neretai tiesiogiai kišosi į švietimo, kultūros ir kitų įstaigų veiklą, mėgindamos paspartinti visuomenės sovietizavimą. VLKJS pavyzdžiu komjaunimas išplėtojo socialistinį lenktyniavimą mokyklose, įstaigose ir įmonėse³⁸. Stengdamasis jaunimui įdiegti komunistines nuostatas, LLKJS skiepijo jam sovietines vertybes ir gyvenimo būdą, komunistiniais pagrindais organizavo mokymąsi, darbą, visuomeninį gyvenimą ir laisvalaikį³⁹. Buvo sukurta jaunimo marksistinio-lenininio švietimo sistema: politinio švietimo būreliuose jaunuoliai privalėjo nagrinėti komunistinę literatūrą, įsisąmoninti bolševizmo doktriną. Komjaunimas organizavo komunistinės spaudos platinimą, mokyklose, įstaigų ir įmonių raudonuosiuose kampeliuose ir kaimų pirkiose-skaityklose leido sienlaikraščius, kuriuose propagavo komunistines idėjas⁴⁰. Ideologiškai apdorojant jaunimą buvo plačiai naudojami periodiniai LLKJS leidiniai lietuvių, rusų ir žydų kalbomis: laikraščiai „Komjaunimo tiesa“, „Pionierius“, „Komsomolskaja pravda“, „Štraln“. Ypač stengtasi išplėsti komunistinę įtaką tarp moksleivių ir studentų. LLKJS vadovybė reikalavo visose mokyklose kurti komjaunimo ir pionierių organizacijas, nurodė joms stiprinti savo pozicijas, aktyviai prisidėti diegiant mokyklose sovietinius ugdymo principus ir prie komunistinio moksleivių auklėjimo. Kai 1940–1941 mokslo metų pradžioje komjaunimo organizacijos pakeitė mokyklų moksleivių komitetus, o aukštesiose mokyklose panaudojo savo interesams studentų komitetus, komjaunimas ėmė kištis į ugdymo procesą, kontroliuoti mokymo ir popamokinės veiklos turinį⁴¹.

LLKJS pradėjo mokyklų ir jaunimo darbo kolektyvų socialistinį lenktyniavimą, išplėtojo masinį politinį ir kultūrinį auklėjamąjį darbą⁴². Komjaunimas sparčiai kūrė pionierių organizacijas. 1941 m. pavasarį 1937 pradinėse ir vidurinėse mokyklose buvo 1470 pionierių organizacijų, turinčių 43,5 tūkst. narių, o joms vadovavo 1338 komjaunimo parengti pionierių vadovai⁴³. Komunistiniam jaunimo indoktrinavimui buvo panaudoti meno saviveiklos ir sporto būreliai, kultūros renginiai. Komjaunuolių laisvalaikis organizuotas komunistiniais pagrindais: steigtos pionierių ir jaunimo poilsio stovyklos, klubai, sporto bazės, žaidimų aikštės, kuriose vyko komunistinis auklėjamasis darbas⁴⁴. Visuomeniniame ir kasdieniame gyvenime iš jaunimo reikalauta griežtai laikytis komunistinės pasaulėžiūros ir elgesio taisyklių, perimti ir propaguoti sovietines vertybes ir tradicijas.

1940 m. vasarą uždraudus Lietuvos Respublikoje veikusias partijas ir visuomenines organizacijas, LLKJS bandė palenkti jų narius savo įtakai, bet tai sunkiai sekėsi⁴⁵. Nors kai kurie buvę lietuvių ir žydų jaunimo organizacijų nariai įsitraukė į komjaunimo veiklą, daugelis buvo nusiteikę prieš okupacinį režimą ir sovietizavimą. Komjaunimas nesėkmingai bandė patraukti į savo įtaką iki 1941 m. pradžios veikusius jaunųjų ūkininkų ratelius⁴⁶. 1940 m. lapkričio 15 d. LLKJS CK konstatavo, kad šie rateliai „veikia kaip tautininkų organizacijos likutis“, yra „visiškai atsilikę nuo naujo gyvenimo ir visų politinių įvykių“, gina buožių interesus, todėl pasiūlė juos panaikinti. 1941 m. sausio 23 d. LLKJS CK reorganizavo ūkininkų ratelius į jaunųjų natūralistų būrelius, kurie veikė mokyklose Sovietų Sąjungos pavyzdžiu⁴⁷.

LLKJS buvo svarbus komunistų partijos rezervas ir sovietinių kadro šaltinis. Lietuvoje diegiant socializmo modelį, komunistų partijai reikėjo sparčiai perimti valdžios ir valdymo svertus. Kadangi ko-

munistų tam nepakako, buvo pasitelktas komjaunimo aktyvas. Komjaunuoliai buvo įdarbinami partijos ir sovietų valdžios įstai-gose, rekomenduojami į atsakingas pareigas administracijoje⁴⁸. 300 komjaunuolių buvo paskirti liaudies teismų tarėjais, 3 (tarp jų ir F. Bieliauskas) 1941 m. sausio 9 d. išrinkti SSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatai⁴⁹. 1940 m. lapkritį 7 komjaunuoliai buvo pasiūsti į SSRS vidaus reikalų liaudies komisa-riato (NKVD) aukštąją mokyklą⁵⁰. 1941 m. gegužę LLKJS organizavo komjaunuolių atranką dirbti LSSR valstybės saugumo liaudies komisariate (NKGB). LLKJS CK Kadru skyriaus vedėjas Izraelis Ickovičius tada ins-truktavo, kad turi būti parinkti „geriausieji komjaunuoliai, kurie parodė darbais savo atsidavimą komunistų partijai ir tarybų val-džiai“, o atranką būtina „pravesti be triukšmo ir reklamos“⁵¹. Gegužės 5 d. LLKJS CK biuras patvirtino komjaunimo aktyvistų, siunčiamų dirbti NKGB, kandidatūras⁵². LLKJS nariai buvo siunčiami į šaliai sovietizuoti reikalingų įvairių sričių specialistų kursus (pramonės, švietimo, kultūros darbuotojų, armijos po-litinių vadovų ir kt.)⁵³.

Lietuvos komunistų partija (bolševikų) politiškai vadovavo LLKJS ir kontroliavo jos veiklą⁵⁴. LKP(b) nustatė komjaunimo uždavinius, įpareigojo jį dalyvauti politinėse komunistų kampanijose, svarstė jo veiklą, tvirtino kadrus ir finansavimą. Komjauni-mas vertino partijos vadovavimą kaip savo stiprybės ir sėkmingos veiklos garantą ir aktyviai prisidėjo prie komunistų politikos įgyvendinimo⁵⁵. Partijos ir komjaunimo struktūrų santykiai ne visada buvo sklan-dūs. LKP(b) komitetai dažnai nepaisydavo formalaus organizacinio LLKJS savarankiš-kumo ir tiesioginio jo pavaldumo VLKJS CK, kategoriškai diktudavo komjaunimo struktūroms, savavališkai perimdavo jų ka-drus ir taip dezorganizuodavo darbą. Kita vertus, pasitaikydavo, kad partijos komitetai

atsainiai žiūrėdavo į komjaunimo organiza-cijas kaip į negausias ir neįtakingas, todėl nesirūpindavo jų veikla ir darbo sąlygomis: neinstruktudavo, neaprupindavo patal-pomis ir lėšomis. LLKJS struktūros irgi ne visada paisydavo partijos nurodymų⁵⁶. Vis dėlto ne visada sklandi partijos ir komjauni-mo sąveika nesutrukdė jiems bendrai veikti sovietizuojant visuomenę.

ORGANIZACINIAI KOMJAUNIMO POKYČIAI IR SUDĖTIES KAITA 1940 M. ANTROJOJE PUSĖJE

Kad palenktų jaunimą okupaciniam režimui, komjaunimui reikėjo sparčiai išplėsti savo organizacinę struktūrą ir gretas. 1940 m. liepą–rugpjūtį įmonėse, įstai-gose, organi-zacijose ir mokyklose masiškai imta kurti komjaunimo kuopeles, steigti teritorinių organizacijų komitetus, jaunuoliai skatinti stoti į komjaunimą. Kadangi komunistai ragino sparčiau plėsti LKJS gretas, jos didėjo greitai ir nekontroliuojamai⁵⁷. Neišsamiais duomenimis, birželį–rugsėį į komjau-nimą Kaune įstojo 162, Vilniuje – 278, Šiauliuose – 276, Alytaus apskrityje – 529, Biržų – 347, Kauno – 518, Mažeikių – 459, Raseinių – 290, Rokiškio – 487, Šakių – 309, Zarasų – 323 asmenys⁵⁸. Neretai nesilaikyta individualaus priėmimo procedūros, stota grupėmis. Įstojimo faktas nebuvo fiksuojamas komjaunimo organizacijų protokoluose, tenkintasi komjaunuolių anketų priėmimu ir formaliu įrašymu į komjaunuolių sąrašus („užregistravimu“). Rudenį Šiaulių apskrityje anketas pateikė apie 2 500 asmenų⁵⁹. Šiau-lių mieste į komjaunuolių sąrašus įrašyti 548, Šiaulių apskrityje – 1 923, Rokiškio – 886, Ukmergės – 706 žmonės⁶⁰. Būta atvejų, kai jaunuoliai savavališkai apsiskelbdavo kom-jaunuoliais ir komitetai juos traktuodavo kaip tikruosius LKJS narius⁶¹. Lapkritį LKJS

turėjo 9 140 narių – per penkis okupacijos mėnesius komjaunuolių skaičius išaugo devynis kartus⁶².

Dėl politinės konjunktūros, noro išgyventi okupacijos sąlygomis į LKJS ėmė plūsti įvairių socialinių grupių ir tautybių jaunuoliai. Dauguma jų sąmoningai pasirinko bendradarbiavimą su sovietiniu režimu ir prisitaikymo prie jo kelią, kiti stojo į komjaunimą dėl komunistų teikiamos galimybės įsidarbinti ir siekti karjeros. Telšių apskrities Varnių valsčiuje apsilankęs LKJS CK instruktorius pažymėjo, kad ten „visi nori būti [komjaunimo] nariais“, o jais tapę „reikalauja tarnybų bei kitokių palengvinimų“⁶³. Nemaža dalis, ypač moksleiviai ir studentai, įstojo į LKJS siekdama geresnių mokymosi sąlygų ar kitų aplinkybių verčiama. Pavyzdžiui, Kretingos apskrityje jaunuoliai stojo į komjaunimą tam, „kad lengviau būtų gauti nemokamą mokslą“⁶⁴. Kai kurie tapo LKJS nariais paveikti komunistų agitacijos ir net nesupratę, į kokios organizacijos veiklą įsitraukė. Antai Šakių apskrities Gelgaudiškio valsčiaus jaunuoliai masiškai „užsiregistravo“ komjaunuoliais, o suvokę, kad komjaunimas yra bolševikinė organizacija, pareiškė nebenorintys būti „augančiais bolševikais“⁶⁵.

Į komjaunimą ypač aktyviai stojo kai kurių Lietuvos tautinių mažumų atstovai. 1940 m. vasarą Kaune žydai sudarė 42 proc., Vilniuje – 80 proc., Šiauliuose – 50 proc., Šakiuose – 64 proc., Švenčionėliuose – 60 proc., Mažeikių apskrityje – 72 proc., Šakių – 52 proc., Ukmergės – 70 proc., Raseinių – 54 proc., Trakų apskrities valsčiuose – 46–100 proc. stojančiųjų į LKJS⁶⁶. Kauno apskrityje 43 proc., Rokiškio – 37 proc. įstojusiųjų buvo rusai⁶⁷.

LKJS vadovams kėlė nerimą spartus žydų skaičiaus augimas komjaunime, ypač miestų organizacijose ir kai kurių organizacijų vadovybėje, nes tokia tendencija stiprino nelietuviško komjaunimo vaizdinį, siaurino

jo galimybę veikti tarp lietuvių. Neišsamiais duomenimis, 1940 m. rudenį Kaune žydai sudarė 62 proc., Vilniuje – 81,3 proc., Šiauliuose – 50,2 proc., Alytaus apskrityje – 20 proc., Biržų – 24 proc., Kauno – 18 proc., Kretingos – 25 proc., Mažeikių – 28 proc., Raseinių – 33 proc., Rokiškio – 22 proc., Šakių – 34 proc., Vilniaus – 31 proc., Zarasų – 54 proc. teritorinių organizacijų narių⁶⁸.

LKJS CK instruktoriai konstatuodavo, kad žydų vyravimas tarp stojančiųjų į komjaunimą, kai kuriose teritorinėse organizacijose ir jų komitetuose, nesankcionuotas komjaunuolių žydų visuomeninis aktyvumas („triukšmo kėlimas“, „neklusymas“) menkino LKJS įvaizdį ir įtaką, nes lietuvių jaunimas „nelabai skaitėsi“ su tokiu komjaunimu ir jo nelietuviška vadovybe bei šalinosi jų⁶⁹. Komjaunimo funkcionieriams kėlė nerimą ir tai, kad, į LKJS gausiai stojant ne darbininkų kilmės jaunuoliams žydams, sparčiai kito socialinė organizacijos sudėtis: augo iš amatininkų, prekybininkų ir tarnautojų šeimų kilusių jaunuolių skaičius. LKJS CK viešai nekėlė klausimo, kaip kontroliuoti komjaunimo sudėtį, bet tarp vadovų formavosi nuomonė, kad ją būtina reguliuoti ribojant „smulkiaburžuazinės“ kilmės žydų jaunuolių priėmimą. LKJS CK Kadru ir organizacinio instruktorių skyriaus instruktorius Ferdinandas Misonis susitikimuose su apskričių komitetų vadovais siūlė kontroliuoti stojimą į komjaunimą, kad žydai neviršytų 10 proc. priimamų asmenų, o vadovaujančiuosius organus (komitetus) sudaryti iš lietuvių⁷⁰. 10 proc. riba, matyt, buvo pasirinkta norint priartinti LKJS sudėtį prie Lietuvos gyventojų tautinės sudėties. Kai kurie komunistų partijos vadovai palaikė tokią komjaunimo funkcionierių iniciatyvą, tikėdamiesi taip pagerinti okupacinio režimo įvaizdį. LKP(b) Raseinių apskrities komiteto sekretorius Stasys Filipavičius aiškino komjaunimo aktyvistams, kad „žydai negali būti statomi prie-

kyje masės, jie turi būti daugiau naudojami kanceliariniams darbams. Žydams būnant vadovaujančiuose sluoksniuose, masės nuo partijos bei šios santvarkos tolinasi.⁶⁷

Bandant reguliuoti tautinę komjaunimo sudėtį, buvo skatinami stoti į LKJS jaunuoliai lietuviai, pakeista kai kurių komitetų sudėtis, kooptuojant į juos lietuvių. Kai kur tai davė norimų rezultatų. Kaune lietuvių komjaunuolių skaičius padidėjo 11 kartų ir rugsėjį jie jau sudarė 40 proc. miesto organizacijos narių⁷². Rugsėjį Alytaus, Biržų, Mažeikių ir Šakių apskrityse 70–95 proc. įstojusiųjų į komjaunimą buvo lietuviai⁷³. Tačiau taip buvo toli gražu ne visur. Kauno, Rokiškio, Švenčionių, Tauragės, Ukmergės ir Zarasų apskričių organizacijose lietuvių buvo mažiau nei pusė, Švenčionėliuose – tik 5 proc. komjaunuolių⁷⁴. Raseinių apskrityje ir toliau dauguma stojančiųjų į komjaunimą buvo žydai⁷⁵, nors apskrities komitetas kelis kartus performuotas kooptuojant į jį lietuvių ir rusų bei pašalinant iš jo žydus⁷⁶. Komjaunimo įvaizdį itin blogino svarbiausių LKJS organizacijų – Kauno ir Vilniaus miestų – tautinė sudėtis. Komunistų agitacija tarp Kauno jaunimo paskatino stoti į komjaunimą lietuvius. Jų padaugėjo, bet jie vis dar nesudarė nė pusės miesto organizacijos narių. Spalio pradžioje 62,4 proc. kauniečių komjaunuolių buvo žydai, 33,9 proc. – lietuviai ir 3,6 proc. – rusai⁷⁷. Vilniuje į LKJS stėjo beveik vien žydai, o lietuviai, lenkai ir kitų tautybių jaunuoliai laikėsi atokiai. Spalį 81,3 proc. Vilniaus komjaunuolių buvo žydai, 11,5 proc. rusai, 3,9 proc. lenkai, 1,8 proc. kitų tautybių jaunuoliai ir tik 1,4 proc. lietuviai⁷⁸.

1940 m. spalį į VLKJS įtraukto Lietuvos komjaunimo vidaus gyvenimas buvo pertvarkytas pagal VLKJS įstatų ir instrukcijų reikalavimus. VLKJS nariais galėjo tapti 14–23 metų jaunuoliai, pripažįstantys jos programą, įstatus, besąlygiškai vykduantys

VLKJS vadovybės nurodymus ir dalyvaujantys įgyvendinant komunistų partijos politiką. Nauji nariai buvo priimami individualiai pirminių organizacijų susirinkimuose, esant dviejų komjaunuolių rekomendacijoms. Nutarimus dėl narių priėmimo tvirtino teritorinių organizacijų komitetai⁷⁹. Organizacinė sandara buvo paremta demokratinio centralizmo principu, kuris numatė komjaunimo organų renkamumą ir periodinę atskaitomybę, griežtą narių drausmę, mažumos paklusimą daugumai, besąlyginį aukštesniųjų organų nutarimų privalomumą žemesniesiems. Komjaunimo struktūra buvo formuojama gamybinio ir teritorinio požymiu. Tuo metu Sovietų Sąjungos komjaunimas vadovavosi Josifo Stalino politine doktrina, buvo įsidiėgęs politinius ir organizacinius VKP(b) principus, laikėsi stalininių partijos gyvenimo normų. VLKJS sudėtis priartėjo prie VKP(b), joje vyravo stalininių pažiūrų, partijos vadovybei ištikimi komjaunuoliai. Griežtai centralizuota ir hierarchinė struktūra užtikrino besąlyginį komjaunuolių paklusimą VLKJS ir VKP(b) vadovybei. Partijos pavyzdžiu komjaunimas subiuokratoje, veikė administraciniais metodais, komjaunimo aparatas diktavo nariams⁸⁰.

Siekiant integruoti Lietuvos komjaunimą į VLKJS sistemą, buvo diegiami Sovietų Sąjungos komjaunimo organizaciniai principai. Pirmiausia buvo pradėta taikyti griežta LLKJS veiklos kontrolė. LKP(b) vadovybė nustatė komjaunimui tikslus ir uždavinius, politiškai jam vadovavo, diktavo ir kontroliavo jo darbą, stebėjo ir vertino veiklą, tvirtino LLKJS kadrus ir biudžetą. Partijos iniciatyva buvo iš esmės pakeista LLKJS vadovybė, į ją kooptuota naujų narių. Lapkričio 2 d. LKP(b) CK biuras paskyrė F. Bieliauską LLKJS CK pirmuoju, M. Bordonaitę – antruoju sekretoriumi⁸¹. Lapkričio 12 d. patvirtintas LLKJS CK biuras. Jį sudarė pirmasis sekretorius F. Bieliauskas, sekretorius agitacijai

ir propagandai M. Bordonaitė, sekretorius mokykloms ir darbui tarp pionierių Feliksas Gladutis, LLKJS CK Kadro ir organizacinio instruktorių skyriaus vedėjas I. Ickovičius, Valstiečių jaunimo skyriaus vedėjas Stasys Perminas, laikraščio „Komjaunimo tiesa“ redaktorius Eduardas Mieželaitis ir LLKJS Kauno miesto komiteto sekretorius Anatolijus Čistovas⁸². Iš 7 biuro narių 4 buvo lietuviai, 2 žydai, 1 rusas. LLKJS veiklai prižiūrėti VLKJS CK į Lietuvą atsiuntė savo atstovų. Lietuvos komjaunimo struktūrose buvo įdarbinta nemažai komjaunimo darbuotojų iš Sovietų Sąjungos⁸³. Nuo lapkričio LLKJS CK biuro posėdžiuose dalyvavo VKP(b) CK ir SSRS Liaudies Komisarų Tarybos įgaliojotinio Lietuvoje Nikolajaus Pozdniakovo aparato darbuotojas instruktorius Zubkovas, prižiūrintis komjaunimo darbą⁸⁴.

VLKJS pavyzdžiu pertvarkant LLKJS sandarą, buvo plėtojama gamybiniu ir teritoriniu principu paremta struktūra. 1940 m. lapkritį jau veikė 3 miestų (Vilniaus, Kauno ir Šiaulių) ir 23 apskričių (Alytaus, Biržų, Kauno, Kėdainių, Kretingos, Marijampolės, Mažeikių, Panevėžio, Raseinių, Rokiškio, Seinų, Šakių, Šiaulių, Švenčionių, Švenčionių, Tauragės, Telšių, Trakų, Ukmergės, Utenos, Vilkaviškio, Zarasų ir Vilniaus) teritorinės organizacijos⁸⁵. Spalio–gruodžio mėn. LLKJS CK organizavo uždarus miestų ir apskričių teritorinių organizacijų susirinkimus, kur buvo sudaryti jų vadovaujantieji organai – komitetai – ir perrinkti sekretoriai. Kai kur iš esmės pakeista komitetų sudėtis: pašalinti, komunistų požiūriu, netinkamai dirbantys, per mažai atsidavę, politiškai neaktyvūs sekretoriai ir kiti nariai. LLKJS CK biuras lapkričio 21 d. atleido Marijampolės apskrities komiteto sekretorių Baršaitį, gruodžio 10 d. – Utenos apskrities komiteto sekretorių Bronių Sinicą „kaip nesusidorojusius su darbu“⁸⁶. Siekiant pagerinti komjaunimo įvaizdį, į komitetus paskirta daugiau lietu-

vių. Aiškindamas tokią būtinybę lietuvinți komitetus, LLKJS CK pirmasis sekretorius F. Bieliauskas pabrėžė, kad „į lietuviškas mases neįeisim“, jei komjaunimo komitetams vadovaus ne lietuviai, o žydai⁸⁷. Norint griežčiau kontroliuoti tautinę Kauno miesto organizacijos sudėtį, jos sekretoriumi paskirtas iš Sovietų Sąjungos atvykęs komjaunimo aktyvistas A. Čistovas. Jo veikla, matyt, davė norimų rezultatų, nes nuo lapkričio Kaune į komjaunimą priimta gerokai mažiau žydų jaunuolių⁸⁸. Lapkričio–gruodžio mėn. paskirti šie miestų ir apskričių komitetų sekretoriai: Vilniaus miesto – S. Kancedikas, Šiaulių miesto – Irena Bukontaitė, Alytaus apskrities – Aleksandras Judinas, Biržų – Albinas Gintautas, Kauno – Trofimas Sergejevas, Kėdainių – Anicetas Bertašius, Kretingos – Petras Jonušas, Marijampolės – Pranas Jasaitis, Mažeikių – Augustinas Ulskis, Panevėžio – Jonas Macevičius, Raseinių – Vytautas Glovackis (vėliau – Albertas Garionas), Rokiškio – Andrius Dagys, Seinų – A. Mikulevičius (vėliau – Vincas Ališauskas), Šakių – Jonas Gurskis, Šiaulių – Vladas Kilda, Švenčionių – Ivanas Kondratenka, Švenčionių – Vladimiras Macijauskas, Tauragės – Petras Žemgulys, Telšių – Kazys Pocius, Trakų – Janina Narkevičiūtė, Ukmergės – Grigorijus Piktis, Utenos – Petras Žukauskas, Vilkaviškio – M. Brizgalovas, Vilniaus – Albertas Kunigėnas, Zarasų – Jonas Matiukas⁸⁹. Sunkiau sekėsi kurti valsčių teritorines organizacijas. Jos buvo steigiamos daugiausia valsčių centruose, o kaimuose komjaunimas „buvo nežinomas“, nepopuliarus dėl savo veiklos ir nelietuviškos sudėties. Buvo pakeista nemažai valsčių organizacijų sekretorių, į vadovus iškelta daugiau iš valstiečių kilusių lietuvių, bet tai nepadėjo išplėsti valsčių organizacijų tinklo ir pritraukti daugiau kaimo jaunimo⁹⁰. Tada LKP(b) CK biuras, atsižvelgdamas į LLKJS CK prašymą, 1941 m. sausio 16 d. kreipėsi į VKP(b) CK

leisti visuose valsčiuose, kuriuose nepavyko įkurti komjaunimo organizacijų, paskirti etatinius valsčių komjaunimo organizatorius (komsorgus) komjaunimo veiklai plėtoti⁹¹. Gavęs leidimą, LLKJS CK patvirtino 206 valsčių komsorgus⁹².

1940 m. lapkritį buvo nustatyta LLKJS komitetų struktūra ir etatai. VLKJS pavyzdžiu juose įsteigti skyriai ir sektoriai pagrindinėms komjaunimo veiklos sritims organizuoti: Kadru, Agitacijos ir propagandos, Karinis sporto, Valstiečių jaunimo, Mokyklų, Finansų ir ūkio ir Ypatingasis. LLKJS Centro komitete nustatytos 38 pareigybės (24 atsakingųjų ir techninių, 14 aptarnaujančiųjų darbuotojų), Vilniaus, Kauno ir Šiaulių miestų komitetuose – 15, apskričių komitetuose – 146, iš viso 199 etatai⁹³. LLKJS 1941 m. biudžete buvo numatyta 512 pareigybių, iš jų LLKJS Centro komitete – 22 atsakingųjų ir techninių darbuotojų, Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Panevėžio miestų komitetuose – 18, 23 apskričių komitetuose – 140, 266 valsčių komitetuose – 266, 62 vidurinėse ir 4 aukštosiose mokyklose – 66 komsorgų⁹⁴. 1940 m. lapkritį nustatyti ir komjaunimo darbuotojų atlyginimai. Numatyta LLKJS CK pirmojo sekretoriaus mėnesio alga iki 900, kitų sekretorių – 800, skyrių vedėjų – 600–800, jų pavaduotojų – 400–425, sektorių vedėjų – 375–550, instruktorių – 350, techninių darbuotojų, sekretorių mašininkų – 275, vairuotojų – 350, apsaugos darbuotojų – 210 Lt. Miestų ir apskričių komitetų sekretorių atlyginimai buvo 400–600, sektorių vedėjų – 275–300, instruktorių – 275–300, techninių darbuotojų – 250 Lt. 1941 m. vasario 22 d. LLKJS CK biuras nustatė naujas vidutines atsakingųjų ir techninių darbuotojų mėnesio algas. Miestų ir apskričių komitetų sekretorių atlyginimas siekė 600–800, komitetų instruktorių – 400–500, techninių sekretorių – 250–300, valsčių komsorgų – 400, mokyklų komsorgų – apie

289 rb⁹⁵. Didelis darbo užmokestis padėjo sukomplektuoti komjaunimo etatus, bet komitetams labai trūko kvalifikuotų kadru. Net LLKJS CK 1941 m. pavasarį buvo laisvos 5 atsakingųjų darbuotojų pareigybės⁹⁶.

Komjaunimo organizacinės struktūros pagrindą sudarė pirminės organizacijos jaunimo mokyklose, įmonėse, įstaigose ir organizacijose. Per jas skleista komunistų įtaka ir organizuota komjaunuolių veikla. Kadangi 1940 m. birželį–rugpjūtį nemažai pirminių organizacijų įsteigtos savavališkai, apsiskelbusiųjų komjaunuoliais iniciatyva ir nesuderinus su LKJS vadovybe, lapkričio 14 d. LLKJS CK nutarė pasiųsti savo atstovus į vietas patikrinti padėties, įforminti įsteigtų pirminių organizacijų ir paskatinti kurti naujas⁹⁷. 1940 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 938 pirminės komjaunimo organizacijos, iš jų 486 kaimuose, 97 įmonėse, 71 mokyklose ir 284 kitose įstaigose⁹⁸. Norint palenkti moksleivius komunistų įtakai, siekta plėsti organizacijų tinklą mokyklose, bet tai buvo itin sunku padaryti dėl moksleivių priešiško okupaciniam režimui. 1940–1941 m. m. pradžioje LLKJS organizacijos veikė 21, 1940 m. pabaigoje – 71 mokykloje, bet net 2 744 mokyklose jų įsteigti nepavyko⁹⁹. Komunistų partijos požiūriu, tai buvo viena didžiausių komjaunimo veiklos spragų, nes, neturėdamas savo organizacijų mokyklose, jis negalėjo kontroliuoti moksleivių gyvenimo¹⁰⁰. Kad palengvintų komjaunimo organizavimą mokyklose, LKP(b) CK biuras 1940 m. spalio 30 d. paprašė VKP(b) CK įsteigti Lietuvos vidurinėse mokyklose etatines (atleistinių) komjaunimo organizatorių (komsorgų) pareigybes¹⁰¹. Gavęs Maskvos leidimą, LLKJS CK gruodžio 20 d. paskyrė 20 komsorgų į Biržų, Kauno, Kelmės, Kybartų, Marijampolės, Mažeikių, Palangos, Panevėžio, Raseinių, Skuodo, Šakių, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Ukmergės, Vilkaviškio ir Vilniaus

miestų vidurines mokyklas¹⁰². Komsorgams apmokyti LKP(b) CK įsteigė kursus ir skyrė jiems 16,9 tūkst. Lt¹⁰³. 1941 m. vasario 22 d. LLKJS CK biuras kreipėsi į VLKJS, prašydamas padidinti komsorgų skaičių ir paskirti juos į 69 vidurines ir aukštąsias mokyklas¹⁰⁴.

1940 m. spalį buvo suvienodinta komjaunimo finansavimo tvarka ir pasirinkta materialine Lietuvos komjaunimo baze. VLKJS buvo išlaikomos iš komjaunimo biudžeto, kurio apimtį ir dotacijų iš valstybės biudžeto sumą tvirtino VKP(b) CK. Sovietų Sąjungos pavyzdžiu lapkričio 21 d. LKP(b) CK biuras patvirtino LLKJS 1940 m. lapkričio–gruodžio mėn. išlaidų sąmatą ir skyrė komjaunimui 190 735 Lt, o gruodžio 29 d. – papildomai dar 148 535 rb¹⁰⁵. 1941 m. LLKJS biudžete komjaunimo išlaidoms skirta 2,8 mln. rb, iš jų dotacija iš VLKJS biudžeto – beveik 2,7 mln. rb¹⁰⁶. Visgi nemažai apskričių ir valsčių komitetų skundėsi patalpų ir lėšų trūkumu¹⁰⁷. Nors 1940 m. liepos 26 d. komjaunimui buvo perduotas uždraustų Lietuvos jaunimo organizacijų turtas, jis tuo nesitenkino ir mėgino gauti daugiau patalpų ir inventoriaus¹⁰⁸. Komunistų partija pasirūpino, kad komjaunimo komitetams būtų paskirtos geresnės patalpos, o tokių nesant leido įsikurti savo būstinėse¹⁰⁹. Lapkričio 20 d. LLKJS CK biuras skyrė papildomų lėšų komjaunimo inventoriui įsigyti¹¹⁰.

VLKJS pavyzdžiu pertvarkant Lietuvos komjaunimo veiklą, jame buvo įdiegti iš VKP(b) perimti politiniai ir organizaciniai VLKJS principai, vykdoma griežta LLKJS veiklos kontrolė, sukurta centralizuota ir hierarchinė struktūra, užtikrinanti besąlyginį teritorinių organizacijų ir narių paklusimą vadovybei. Lietuvos komjaunuoliai privalėjo vadovautis komunistų partijos doktrina ir direktyvomis, laikytis stalininių partijos ir komjaunimo gyvenimo normų.

LLKJS vidaus gyvenimą pertvarkant VLKJS pavyzdžiu, nuo lapkričio imta laiky-

tis jos įstatuose nustatytos narių priėmimo tvarkos. Buvo atsisakyta iki tol paplitusios praktikos priimti į komjaunimą nesilaikant individualios priėmimo procedūros ir nepaisant kandidato stažo¹¹¹. Pirminės organizacijos nebepriimdavo netinkamo amžiaus (per jaunų ar per senų) asmenų, individualiai svarstydavo stojančiųjų kandidatūras ir rekomendacijas, teikdavo valsčių ir apskričių komitetams tvirtinti savo sprendimus dėl jaunuolių priėmimo į LLKJS¹¹².

Siekiant įforminti narystę VLKJS, 1940 m. lapkritį komjaunuoliams pradėti išduoti VLKJS bilietai, kas prilygo socialiniam-politiniam komjaunimo valymui. Remiantis VLKJS CK 1940 m. spalio 18 d. nutarimu, komjaunimo dokumentai turėjo būti išduoti pagal specialią instrukciją iki 1941 m. vasario 1 d.¹¹³ 1940 m. lapkričio 20 d. LLKJS CK biuras nutarė vykstant šiai akcijai sustabdyti naujų narių priėmimą, taip pat nurodė, kad pagal VLKJS įstatus jos nariais negali būti laikomi tie Lietuvos komjaunuoliai, kurie jais pasiskelbė savavališkai („užsiregistravo nariais“) ar įstojo į LKJS grupėmis, be individualios priėmimo procedūros¹¹⁴. LLKJS komitetai, pradėję įgyvendinti šiuos nurodymus, ėmė tikslinti komjaunuolių sąrašus. Iš jų buvo išbraukta dalis savavališkai įsirašiusiųjų, todėl komjaunuolių gretos sparčiai menko, pavyzdžiui, Šakių apskrities Kudirkos Naumiestyje komjaunuolių sumažėjo nuo 78 iki 60¹¹⁵, Trakų apskrities Žaslių valsčiuje – nuo 84 iki 27¹¹⁶. Ruošdamiesi komjaunimo valymui, komitetai atliko komjaunuolių socialinį-politinį patikrinimą, kurio metu nutardavo nepripažinti organizacijos nariais asmenų, negalinčių priklausyti VLKJS dėl socialinių ar politinių priežasčių. Kretingos apskrities Skuodo valsčiuje po tokio patikrinimo komjaunuolių sumažėjo nuo 49 iki 19, Mosėdžio valsčiuje – nuo 31 iki 18, Panevėžio apskrities Kupiškio valsčiuje – nuo 135 iki 57, Viešintų valsčiuje – nuo 62

iki 48¹¹⁷. Dalis komjaunuolių, supratę, kad nepereis patikrinimo procedūros, patys išėjo iš LLKJS. Rokiškio apskrityje tokių buvo 77, Šakių – 34, Šiaulių – 18¹¹⁸.

Kadangi tuo metu naujų narių buvo nepriimama, LLKJS negalėjo kompensuoti savo gretų mažėjimo. 1940 m. lapkričio–gruodžio mėn. komjaunuolių sumažėjo nuo 9 140 iki 7 375¹¹⁹. Pasikeitė socialinė ir tautinė LLKJS sudėtis. Rengiantis valymui, iš komjaunuolių sąrašų išbraukti jaunuoliai, kilę iš pasiturinčių ūkininkų, prekybininkų ar amatininkų, todėl sumažėjo šių sluoksnių atstovų, bet santykinai padaugėjo darbininkų ir sovietinės administracijos darbuotojų. Dėl nedarbininkiškos kilmės ar padėties dar iki komjaunimo valymo iš jo faktiškai buvo pašalinta nemažai žydų.

Komjaunimo komitetų statistinėmis žiniomis, 1941 m. sausio 1 d. LLKJS buvo 7 375 nariai ir kandidatai į narius¹²⁰. Kaune komjaunuoliais pripažinti tik 68, Vilniuje – 62 asmenys¹²¹. Per šešis sovietinės okupacijos mėnesius Lietuvos komjaunimas išaugo septynis kartus: nuo 1 000 narių 1940 m. birželį iki 7 375 – 1941 m. pradžioje. Spartų jo gretų gausėjimą labiausiai lėmė okupacinė valdžia – ji teikė savo šalininkams saugumą, geresnes mokymosi ir darbo sąlygas, galimybę siekti karjeros; komunistinė agitacija skatino jaunuolius prisidėti prie tariamai pažangesnės santvarkos kūrimo. LLKJS narių skaičiaus didėjimui didelę įtaką darė represinė okupantų politika. Ji įbaugino jaunimą ir pastūmėjo kai kuriuos jo sluoksnius prisitaikyti prie sovietinio režimo.

Per šešis okupacijos mėnesius pasikeitė socialinė ir tautinė LLKJS sudėtis. 1940 m. vasarą į komjaunimą stėjo įvairių socialinių sluoksnių ir tautybių jaunuoliai, bet itin aktyviai – miestų darbininkai lietuviai, rusai ir žydai, taip pat žydų jaunuoliai, kilę iš prekybininkų, amatininkų ir tarnautojų šeimų. Rengiantis LLKJS valymui, iš komjaunimo

pašalinti pasiturinčiųjų sluoksnių atstovai, todėl sumažėjo valstiečių ir „smulkiaburžuazinės“ kilmės žydų jaunuolių. 1940 m. liepą–gruodį komjaunuolių darbininkų ir tarnautojų padaugėjo nuo 50 iki 55,6 proc., o valstiečių sumažėjo nuo 30 iki 16,9 proc. 1941 m. pradžioje 42,72 proc. LLKJS narių buvo darbininkai, 16,9 proc. – valstiečiai, 13,5 proc. – moksleiviai, 12,88 proc. – tarnautojai, 14 proc. – amatininkai, prekybininkai ir kitų socialinių sluoksnių atstovai¹²². Per šešis okupacijos mėnesius komjaunime padaugėjo lietuvių ir rusų, santykinai sumažėjo žydų. 1941 m. pradžioje lietuvių komjaunuolių buvo 57,3 proc., žydų – 23,8 proc., rusų – 16,5 proc., lenkų – 1,5 proc., kitų tautybių asmenų – 0,9 proc.¹²³ Komjaunuolių lietuvių Kaune padaugėjo nuo 8,3 iki 46,5 proc., rusų – nuo 1,7 iki 4,4 proc., o žydų sumažėjo nuo 90 iki 48,8 proc.¹²⁴ Oficialiais statistiniais duomenimis, 1941 m. pradžioje iš 68 LLKJS nariais pripažintų Kauno komjaunuolių 35 buvo lietuviai (51,5 proc. pripažintų komjaunuolių), 33 žydai (48,5 proc.) ir nė vieno ruso¹²⁵. Vilniuje iš 62 komjaunuoliais pripažintų asmenų 63 proc. buvo žydai, 25,8 proc. – rusai, 4,8 proc. – baltarusiai, po 3,2 proc. – lenkų ir lietuvių¹²⁶.

Lietuvos komjaunimo sudėtis skyrėsi nuo VLKJS, kur 1941 m. sausio 1 d. iš 10,4 mln. narių 33,3 proc. buvo moksleiviai, 24,7 proc. – tarnautojai, 21,2 proc. – kolūkiečiai, 18,2 proc. – darbininkai, 2,6 proc. – kitų sluoksnių atstovai¹²⁷. VLKJS buvo daugiau nei LLKJS tarnautojų ir moksleivių ir visai nebuvo asmenų, kilusių iš buržuazinių sluoksnių ar priklausiusių jiems. Dėl kitokios okupuotos Lietuvos ir SSRS socialinės sanklodos LLKJS sudėtis negalėjo būti tapati VLKJS. Tačiau, vadovaujantis vadinamosios klasių kovos pereinamuoju iš kapitalizmo į socializmą laikotarpiu interesais, reikėjo, kad Lietuvoje iš LLKJS būtų pašalinti visi buržuazinės kilmės ir padėties jaunuoliai.

Ypač skyrėsi ideologinis Sovietų Sąjungos ir Lietuvos komjaunuolių indoktrinavimas. Komunistinės nuostatos buvo giliai įsišaknijusios VLKJS narių sąmonėje, bet dar neįsitvirtinusios Lietuvos komjaunuolių gyvenime. Nemažai LLKJS narių tik formaliai pripažino komunistinę ideologiją, nesuprato komunistinės doktrinos ar net apskritai ją ignoravo. Siekiant integruoti LLKJS į VLKJS sistemą, reikėjo priartinti Lietuvos komjaunimo sudėtį prie VLKJS ir ideologiškai suvienodinti komjaunuolių mąstyseną.

LLKJS GRETŲ SOCIALINIS-POLITINIS VALYMAS 1940–1941 M.

LKJS įtraukus į VLKJS, prasidėjo bilietų išdavimo Lietuvos komjaunuoliams kampanija. Ji prilygo komjaunimo gretų valymui pagal socialinį-politinį požymį. Šia akcija siekta ne tik įforminti asmenų narystę VLKJS, bet ir užtikrinti Lietuvos komjaunimo integravimą į VLKJS sistemą. Norėta kryptingai pakeisti ir prie VLKJS priartinti Lietuvos komjaunimo kaip Sovietų Sąjungos politinės struktūros sudėtį, kad ji taptų sovietų valdžios poreikius atitinkanti organizacija.

LLKJS valymas sutapo su LKP(b) gretų valymu, turėjo panašius tikslus ir vyko pagal analogiją. Komjaunimo gretų valymą nulėmė okupacinės valdžios siekis integruoti LLKJS į VLKJS per komjaunimo organizacijos narių socialinio-politinio patikrinimo procesą, suformuoti sau tinkamą socialinę atramą ir ištikimą politinę struktūrą. Socialinis-politinis valymas buvo bolševikams įprastas sudėties reguliavimo būdas ir tinkamiausia priemonė sukurti norimos sudėties organizaciją¹²⁸.

Masinių komjaunimo valymo pobūdį nulėmė tai, kad veikdama pogrindyje LKJS nereguliuo savo gretų, o, 1940 m. birželį legalizuota, taip pat nekontroliavo savo sudėties, todėl, komunistų požiūriu, buvo

užteršta jiems socialiniu, politiniu ir ideologiniu atžvilgiu priešiškais asmenimis. Šį valymo aspektą akcentavo ir LLKJS vadovybė, kartu pabrėždama, kad „į komjaunimą, kuris dar lig šiol nesuformavo galutinai savo eiles, įsibrovė klasiniai svetimi elementai“¹²⁹. Kai kurie duomenys byloja, kad komjaunimo valymui įtakos turėjo nelietuviška LLKJS sudėtis. Komunistai norėjo pagerinti komjaunimo įvaizdį, padaryti jį patrauklesnį Lietuvos jaunimui, ypač lietuviams, todėl valymo metu mėgino padidinti lietuvių komjaunuolių skaičių kitų tautybių, pirmiausia žydų, komjaunuolių atžvilgiu ir priartinti tautinę LLKJS sudėtį prie visos Lietuvos gyventojų sudėties¹³⁰.

LLKJS valymas prasidėjo 1940 m. lapkričio ir turėjo būti baigtas 1941 m. vasarį, bet užtruko iki pat 1941 m. birželio. 1940 m. lapkričio 20 d. LLKJS CK biuras nutarė pradėti VLKJS bilietų išdavimą ir šios akcijos laikotarpiu sustabdyti naujų narių priėmimą¹³¹. Ji vyko pagal VLKJS instrukcijas ir LLKJS CK nurodymus. VLKJS instrukcijoje „Dėl komjaunimo bilietų išdavimo Lietuvos komjaunimo nariams ir kandidatinių kortelių kandidatams“ ir LLKJS CK 1940 m. lapkričio 20 d. nutarime buvo apibrėžti šios priemonės uždaviniai, nustatyta, kaip pagrįsti ir fiksuoti buvimo LKJS ir LLKJS stažą, kaip turėjo būti tikrinami anketiniai komjaunuolių duomenys, svarstomos jų bylos¹³². Komjaunuolių stažas turėjo būti skaičiuojamas nuo faktinio įstojimo į LKJS datos, tai patvirtinus dviejų komjaunuolių arba vieno komunistų partijos nario atsiliepimais.

Komjaunimo valymui vadovavo LLKJS Centro komitetas, tiesiogiai jį organizavo LLKJS CK Kadro ir organizacinio instruktorių skyriaus (vedėjas J. Tiščenka) Statistikos sektorius (vedėja Vera Goremikina¹³³), o miestų ir apskričių komitetuose – įskaitos sektoriai. Valymui organizuoti VLKJS CK atsiuntė iš Sovietų Sąjungos į Lietuvą visą būrį

partijos ir komjaunimo funkcionierių. Dauguma jų buvo paskirti LLKJS CK, miestų ir apskričių komitetų Įskaitos sektorių vedėjais ir kitais atsakingais darbuotojais. Gruodžio 7–10 d. LLKJS CK biuras patvirtino miestų ir apskričių komitetų įskaitos sektorių vedėjus (7 lietuvius, 13 rusų ir 3 žydus) ir pavedė LLKJS CK instruktoriams tiesiogiai prižiūrėti miestų ir apskričių organizacijų valymą¹³⁴.

1940 m. spalio–gruodžio mėn. buvo tikrinamos žinios apie komjaunuolius, gruodį komitetuose pradėtos svarstyti jų bylos. Vadovaudamiesi VLKJS CK 1940 m. spalio 18 d. instrukcija dėl komjaunimo dokumentų išdavimo tvarkos, LLKJS miestų ir apskričių komitetai tikrino komjaunuolių bylas, priimdavo nutarimus dėl jų narystės ir pristatydavo tai tvirtinti LLKJS Centro komitetui, o šis priimdavo galutinį sprendimą¹³⁵. Miestų ir apskričių komitetų išnagrinėtos komjaunuolių bylos buvo teikiamos Centro komitetui ne visos iš karto, o dalimis. Pavyzdžiui, Vilniaus apskrities komitetas 1940 m. lapkričio 3–1941 m. kovo 3 d. aptarė 266 komjaunuolių bylas, bet LLKJS Centro komitetui pateikė tik 203 iš jų¹³⁶. Pasirengimas valymui užtruko, nes komitetai nebuvo išsamiai instrukuoti, ypač dėl politinės ir socialinės komjaunuolių atrankos kriterijų, neturėjo pakankamai darbuotojų, darbui reikalingų kabinetų ir seifų komjaunuolių byloms laikyti¹³⁷. Akcija vyko ilgiau, nei numatyta, kadangi visų lygių komitetai vilkino komjaunuolių bylų svarstymą, nes bijojo suklysti priimdami sprendimus, nesiryžo imtis atsakomybės už juos, norėjo, kad partijos atstovai dalyvautų sprendžiant komjaunuolių narystės klausimą ir taip prisiimtų politinę atsakomybę¹³⁸. Valymas paspartėjo, kai LLKJS CK tiesiogiai įsikišo į jo vyksmą teritorinėse organizacijose. Miestų ir apskričių komitetus inspektuojantys LLKJS CK instruktoriai 1940 m. gruodį patys ėmėsi valymo procedūrų ir suformavo jo

praktiką. Jie nurodė komitetams konkrečius jaunuolių atrankos ir komjaunimą kriterijus, tikrino komjaunuolių bylas, nustatydavo, kuriuos asmenis galima priimti į VLKJS, o kuriuos pašalinti kaip „netinkamus ir nevertus“, dalyvavo komitetų posėdžiuose, svarstančiuose bilietų išdavimą, paragindavo partijos atstovus įdėmiau prižiūrėti valymo procesą¹³⁹. Antai Šiaulių apskrities komitetas pradėjo svarstyti VLKJS bilietų išdavimą po to, kai, padedamas LLKJS CK atstovų, patikrino komjaunuolių kandidatūras ir 1940 m. gruodžio 5 d. posėdyje, dalyvaujant LLKJS CK instruktoriui, nutarė priimti į komjaunimą tik „mažazemių, darbininkų ir kitus narius, žinoma, bus sprendžiama iš jo ir tėvo praeities“, o nepriimti „turtinų tėvų vaikus, kurie priklausė politinėms organizacijoms, vokiečių tautybės, chuliganus, turėjusius kriminalines bylas ir Lenkijos pabėgėlius“¹⁴⁰. VLKJS bilietų išdavimo kampanija vyko didelio politinio budrumo sąlygomis, todėl, viena vertus, ryžtingai stengtasi atsikratyti visų netinkamų asmenų, antra vertus, siekta sumenkinti komjaunimo gretų užterštumo mastą ir taip išvengti politinio LLKJS vadovybės kompromitavimo.

LLKJS CK valymo rezultatus pradėjo svarstyti 1941 m. vasario 3 d.¹⁴¹ Iki gegužės 16 d. jis dar kartą apsvarstė 11 179 miestų ir apskričių komitetų išnagrinėtas ir jam tvirtinti pateiktas komjaunuolių bylas¹⁴², o balandžio 12 d. ir gegužės 16 d. svarstė 19 miestų ir apskričių komitetų sekretorių narystę komjaunime¹⁴³. 1941 m. gegužės 10 d. LKJS CK sekretorius F. Bieliauskas pranešė LKP(b) CK, kad iki gegužės 1 d. išnagrinėta 9 613 bylų ir iš komjaunimo pašalinti 1 238 žmonės¹⁴⁴. VLKJS bilietai buvo išduodami ir vėliau, bet neišliko nei vėlesnių LLKJS CK posėdžių protokolų, nei kitų patikimų ir išsamių šaltinių apie tai. LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 2–4, 11, 14 d., kovo 5, 7, 12–14, 20, 21, 23, 29 d., balandžio 1–4, 7, 9–12,

19 d. ir gegužės 14, 16 d. posėdžių informacija rodo, kad iki gegužės 16 d. LLKJS CK aptarė 11 198 komjaunuolių bylas (žr. 1 lent.). VLKJS nariais pripažinti 9 922 asmenys, iš jų 477 – iki 1940 m. birželio veikę nelegalioje LKJS, o iš komjaunimo pašalinti 1 276 žmonės, iš jų – 46 komjaunuoliai pagrindininkai. Daugiausia jaunuolių pašalinta Rokiškio, Panevėžio, Raseinių, Mažeikių apskrityse ir Kauno mieste, mažiausia – Tauragės, Kauno,

Švenčionėlių, Kėdainių, Vilniaus apskrityse ir Vilniaus mieste. Zarasų apskrityje VLKJS nariais pripažinti visi asmenys, svarstyti LLKJS CK posėdyje. Šie duomenys nėra išsamūs, nes neatspindi vėliau, po gegužės 16 d., LLKJS CK biure nagrinėtų komjaunuolių, taip pat komitetuose atidėtų ar apskritai nesvarstytų asmenų bylų. Pavyzdžiui, Mažeikių apskrities komitetas atidėjo net 113 komjaunuolių bylų svarstymą¹⁴⁵.

1 lentelė. VLKJS bilietų išdavimas Lietuvos komjaunuoliams 1940 m. gruodžio–1941 m. gegužės mėn.

LLKJS miesto, apskrities organizacija	Išnagrinėta komjaunuolių bylų	Pripažinta VLKJS nariais ir kandidatais								Neišduota VLKJS bilietų							
		iš viso	lietuvių	rusų	lenkų	baltarusių	žydų	kitų tautybių	nelegalios LKJS narių	iš viso	lietuvių	rusų	baltarusių	lenkų	žydų	kitų tautybių	nelegalios LKJS narių
Vilniaus m.	296	266	11	36	13	10	194	2	27	30					30		
Kauno m.	559	486	221	26			238	1	109	73	18	1			54		11
Šiaulių m.	417	364	184	19			161		4	53	24				29		1
Alytaus aps.	661	614	489	11	6		108		9	47	18				29		
Biržų aps.	433	378	243	40		1	94		54	55	23	4	2		25	1	14
Kauno aps.	680	670	349	230			91		25	10	4	2			4		
Kėdainių aps.	370	343	250	22			71		26	27	18	1			8		
Kretingos aps.	311	257	190	3			64		11	54	24	0			30		
Marijampolės aps.	486	435	332	10		5	88		15	51	24				27		
Mažeikių aps.	549	471	324	62			74	11	13	78	37	5			32	4	
Panevėžio aps.	640	546	310	59			174	3	15	94	39	6			49		1
Raseinių aps.	490	400	273	14			113		17	90	27	2			61		
Rokiškio aps.	595	494	249	171			74		41	101	33	15			53		9
Seinų aps.	244	186	96	30			60		2	58	32				26		1
Šakių aps.	366	296	240	1			54	1	10	70	28				42		
Šiaulių aps.	537	465	325	62			78		9	72	38	6			28		
Švenčionėlių aps.	240	214	58	36	53	3	64			26	9			2	15		
Tauragės aps.	155	153	90	20			43		7	2					2		
Telšių aps.	258	216	141	20			54	1	5	42	18				24		
Trakų aps.	545	505	190	67	28	3	212	5	6	40	14	2		2	22		1
Ukmergės aps.	785	711	315	150			246		23	74	18	5			51		2
Utenos aps.	477	427	206	91			130		34	50	22	8			20		5
Vilkaviškio aps.	532	481	341	6			132	2	14	51	25	3			23		1

Vilniaus aps.	203	175	6	32	52	35	45	5		28		1	7	4	15	1	
Zarasų aps.	369	369	139	133	4		93		1								
Iš viso	11 198	9 922	5 572	1 351	156	57	2 755	31	477	1 276	493	61	9	8	699	6	46

Sudaryta pagal LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 2–4, 11, 14 d., kovo 5, 7, 12–14, 20, 21, 23, 29 d., balandžio 1–4, 7, 9–12, 19 d. ir gegužės 14, 16 d. posėdžių protokolų duomenis, LYA, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 12–108, 122–131, 134–279; b. 4, l. 1–191, 204–307, 310–311, 328–341, 351–374.

Valymo užmojų teritorinėse organizacijose nulėmė įvairios priežastys, pirmiausia, vadinamasis komjaunimo gretų užterštumas okupantams socialiniu-politiniu atžvilgiu netinkamais asmenimis. Kuo labiau organizacija buvo užteršta, tuo didesnis ir esminesnis buvo jos valymas. Svarbų vaidmenį atliko visų lygių komitetų noras akcijos metu parodyti politinę brandą ir budrumą. Tai turėjo paliudyti griežta jaunuolių atranka iki valymo ir jo metu. Įtakos turėjo bilietų išdavimo praktika šalinti netinkamus asmenis apeinant formalias procedūras ir taip nuslepiant realų LLKJS gretų užterštumo mastą. Siekdami komjaunimo vadovybei palankesnių kampanijos rezultatų, nemažai komitetų faktiškai iš LLKJS pašalindavo netinkamus jaunuolius, išbraukdami juos iš komjaunuolių sąrašų, vėlesniam laikui atidedami svarstymą ar apskritai atmesdami jų bylas. Tikriausiai tokie – išankstinio komjaunuolių, kurie galėjo nepereiti valymo procedūros, bylų atidėjimo ir atmetimo – būdu Zarasų apskrities komitetas pademonstravo dar iki valymo buvusią griežtą jaunuolių atranką ir savo teritorinės organizacijos eilių švarumą.

VLKJS CK nurodymu komjaunuolio stažą turėjo patvirtinti du komjaunuoliai arba vienas komunistų partijos narys. Kadangi Lietuvoje buvo mažai komunistų ar komjaunuolių, galinčių liudyti komjaunuolių veikimą pogrindyje, net 45 VLKJS bilietus gavusiems nelegalios LKJS nariams nepripažintas pogrindinis stažas. Pavyzdžiui, 5 Kauno apskrities jaunuoliams, kurie į LKJS

veiklą įsitraukė 1935–1939 m., komjaunimo stažas buvo skaičiuojamas tik nuo 1940 m. gruodžio¹⁴⁶.

LLKJS CK pirmasis sekretorius F. Biečiauskas 1941 m. gegužės 10 d. pranešė LKP(b) CK, kad VLKJS bilietai komjaunuoliams neišduoti tik dėl socialinės kilmės¹⁴⁷, bet valymo eiga ir rezultatai tai paneigia, nes iš komjaunimo šalinta dėl įvairių priežasčių.

Laikantis VLKJS instrukcijų ir LLKJS CK atstovų rekomendacijų dėl socialinės komjaunuolių atrankos, iš komjaunimo pirmiausia pašalinti jaunuoliai, pagal kilmę ar padėtį priskirti okupacinės valdžios „klasinių priešų“ – buržuazinių ir smulkiaburžuazinių sluoksnių (verslininkų, stambiųjų ūkininkų, prekybininkų, amatininkų, Lietuvos Respublikos tarnautojų) – kategorijai. Šie socialinės atrankos kriterijai atitiko bolševikų partijos socialinio grynumo principą ir buvo neginčijamas jaunuolių šalinimo iš komjaunimo pagrindas. Dėl jų LLKJS CK biuras neišdavė bilietų 542 asmenims (42,5 proc. visų pašalintųjų), iš jų 16 kilusių iš pramonininkų, 55 – iš stambiųjų ir vidutinių ūkininkų, 71 – iš amatininkų, 355 – iš prekybininkų, 45 – iš tarnautojų šeimų. Žydai sudarė 87,3 proc. pašalintųjų iš komjaunimo dėl socialinių motyvų, lietuviai – 10,5 proc., rusai – 1,5 proc., lenkai – 0,5 proc., ukrainiečiai – 0,2 proc. Kaune dėl socialinių priežasčių iš komjaunimo išbraukti 56 jaunuoliai (50 žydų ir 6 lietuviai), iš jų 27 kilę iš prekybininkų, 19 – iš tarnautojų, 8 – iš amatininkų ir 2 – iš pramonininkų šeimų. Dėl socialinių priežasčių komjaunimo bilieto negavo net 46

asmenys, dalyvavę nelegalios LKJS veikloje, iš jų 39 žydai, 6 lietuviai ir 1 rusas. Kaune iš LLKJS pašalinta 11 pagrindininkų žydų.

LLKJS nariai turėjo būti ištikimi okupaciniam režimui ir laikytis komunistų partijos nuostatų. Komjaunuolių politinė pozicija ir veikla, idėjinis-politinis patikimumas buvo vieni svarbiausių atrankos kriterijų. Valymo metu dėl politinių motyvų – dalyvavimo Lietuvos Respublikoje veikusių jaunimo ir kitų organizacijų veikloje, antisovietinės pozicijos ir kt. – LLKJS CK iš komjaunimo pašalino 328 jaunuolius (25,7 proc. visų pašalintųjų). Tarp jų buvo 3 tautininkai, 13 jaunalietuvių, 3 ateitininkai, 3 pavasarininkai, 1 „Geležinio vilko“ organizacijos, 66 Lietuvos šaulių sąjungos nariai, 33 skautai, 31 jaunųjų ūkininkų ratelių, 3 baltarusių ir 125 žydų organizacijų nariai (iš jų 12 Bendrųjų sionistų partijos, 1 „Bundo“, 2 „Poalei Cion“, 31 „Betar“ narys). Kėdainių, Rokiškio, Šakių ir Trakų apskrityse 6 asmenys (3 žydai, 2 lietuviai ir 1 rusas) išbraukti iš LLKJS dėl antisovietinės pozicijos¹⁴⁸; Kretingos ir Rokiškio apskrityse 2 komjaunuoliai lietuviai negavo bilietų dėl ryšių su Lietuvos Respublikos policijos tarnautojais¹⁴⁹; Šakių apskrityje 1 jaunuolis lietuvis išbrauktas todėl, kad rengėsi repatrijuoti į Vokietiją¹⁵⁰; Vilniaus apskrities organizacijos 2 nariai (1 lietuvis ir 1 baltarusis) buvo pašalinti iš LLKJS dėl jų tėvų tarnybos carinės Rusijos armijoje, 1 lenkas – dėl to, kad jo tėvas prisidėjęs Antrajam pasauliniam karui buvo internuotas Lietuvos Respublikos teritorijoje¹⁵¹; Šakių ir Vilniaus apskrityse 2 komjaunuoliai (1 lietuvis ir 1 baltarusis) išbraukti iš komjaunimo dėl to, kad jų tėvus buvo suėmę NKVD organai¹⁵²; Raseinių ir Šakių apskrityse 30 komjaunuolių (20 žydų ir 10 lietuvių) pašalinti iš LLKJS dėl sovietinio entuziazmo stokos ir nusišalinimo nuo komjaunimo veiklos¹⁵³; Šakių apskrityje 3 jaunuoliai patys atsisakė būti VLKJS nariais¹⁵⁴. Žydai sudarė 47,9 proc. pašalintųjų

dėl politinių priežasčių, lietuviai – 47 proc., rusai – 2,1 proc., lenkai ir baltarusiai – po 1,5 proc. Kaune dėl politinių priežasčių buvo pašalinta 15 asmenų, iš jų 5 skautai, 1 šaulys, 9 žydų jaunimo organizacijų nariai.

Norint pagerinti LLKJS įvaizdį, į ją buvo užkirstas kelias patrauktiems baudžiamojon atsakomybėn, amoraliems ir susikompromitavusiems asmenims. Iš komjaunimo pašalinti 5 įvairiomis bausmėmis nuteisti žmonės. Dėl girtavimo ir chuliganiško elgesio bilietų negavo 52 jaunuoliai. Šakių apskrityje 21 komjaunuolis (12 lietuvių ir 9 žydai) buvo pašalintas dėl prastos reputacijos („nepadorumo“, „nerimtumo“, „padykimo“, „autoriteto ir gero vardo neturėjimo“)¹⁵⁵. Stengtasi atsiriboti ir nuo tų, kurie skelbėsi įstoję į komjaunimą tik dėl karjeros galimybių. Vien Šakių apskrityje dėl karjerizmo, protekcijos ir naudos siekio komjaunimo bilietų negavo 5 asmenys (4 žydai ir 1 lietuvis)¹⁵⁶. 5 asmenys iš komjaunimo įskaitos išbraukti dėl netinkamo amžiaus.

Neretai iš komjaunimo šalinama dėl kelių priežasčių – socialinių, politinių ir kitokių. Pavyzdžiui, Kaune 25, Šiauliuose 16, Vilniuje 15, Alytaus apskrityje 19, Marijampolės 22, Mažeikių 16, Telšių 21, Trakų 13, Utenos 21 ir Vilkaviškio 3 jaunuoliai buvo pašalinti dėl netinkamos socialinės kilmės ir veiklos skautų, šaulių, ateitininkų, jaunalietuvių, Bendrųjų sionistų, „Poalei Cion“, „Betar“ ar kitose žydų organizacijose¹⁵⁷.

Bandydami nuslėpti realų komjaunimo gretų užterštumą, kai kurie komitetai neviešino tikrųjų jaunuolių šalinimo iš LLKJS priežasčių, ypač politinių, todėl jų nenurodydavo ar dangstėsi abstrakčia komjaunimo funkcionierių pamėgta formuluote – „nevertas komjaunuolio vardo“. Raseinių apskrityje tokių buvo net 76 (2 lietuviai, 3 rusai ir 71 žydas), jie sudarė 84,4 proc. apskrityje pašalintų komjaunuolių¹⁵⁸. Panaši praktika taikyta ir LLKJS CK biuro posėdžiuose. Juose

dažnai būdavo nutylimos ar iškraipomos komjaunuolių pašalinimo priežastys, nurodytos miestų ir apskričių komitetų. Matyt, taip norėta apsaugoti LLKJS vadovybę nuo politinės kompromitacijos, kaltinimų politinio budrumo stoka ir komjaunimo gretų užterštumu. Antai Šakių apskrities komitetas nutarė pašalinti iš komjaunimo merginą, kuri „neseniai išsišokdavo kalbomis prieš Raudonąją armiją, broliai šnipai ir nenori bendrauti su komjaunuoliais“¹⁵⁹. LLKJS CK biuras nusprendė neišduoti jai bilieto, bet nenurodė priežasties, o tik paminėjo, kad ji kilusi iš prekybininkų ir veikė „Betar“ organizacijoje, taigi sudarė įspūdį, kad ji pašalinta dėl socialinės kilmės ir dalyvavimo „Betar“ veikloje¹⁶⁰. Panašiai elgtasi ir įforminant 3 Šakių apskrities komjaunuolių, nusprendusių pasitraukti iš komjaunimo, pašalinimą: apskrities komitetas nutarė neišduoti jiems bilietų, nes jie „nenori būti komjaunime“ ir „atsisako nuo komjaunimo“, o LLKJS CK biuras tam pritarė, bet nenurodė priežasties¹⁶¹. LLKJS CK biuras patvirtino Vilniaus apskrities komiteto sprendimą pašalinti iš komjaunimo du asmenis dėl jų tėvų tarnybos carinės Rusijos armijoje, o vieną – dėl to, kad jo tėvas prasidėjęs Antrajam pasauliniam karui buvo internuotas Lietuvos Respublikoje, bet pašalinimo motyvus nutylėjo¹⁶². LLKJS vadovybės pastangos nuslėpti politines asmenų pašalinimo iš komjaunimo priežastis ne tik iškraipė bilietų išdavimo kampanijos rezultatus, bet ir formavo valymo kaip išimtinai socialinės atrankos akcijos vaizdinį.

LLKJS valymas neturėjo tautinio pobūdžio ir nebuvo sąmoningai nukreiptas prieš kurios nors tautybės komjaunuolius. Iš komjaunimo buvo šalinami įvairių tautybių jaunuoliai: 699 žydai (54,8 proc. visų pašalintųjų), 493 lietuviai (38,6 proc.), 61 rusas (4,8 proc.), 9 baltarusiai (0,7 proc.), 8 lenkai (0,6 proc.) ir 6 kitų tautybių (0,5 proc.) asmenys. Vis dėlto dėl LLKJS vadovų siekio

pagerinti komjaunimo įvaizdį, parodyti jį kaip organizaciją, tinkamai atstovaujančią šalies pagrindinės – lietuvių – tautybės jaunimui, bei noro priartinti tautinę komjaunimo sudėtį prie Lietuvos gyventojų tautinės sudėties valymas tapo priemone komjaunimo tautinei sudėčiai pakeisti. Iš komjaunimo pašalinus beveik 700 žydų, šios tautybės atstovų lyginamasis svoris organizacijoje gerokai sumažėjo, o lietuvių ir rusų – padidėjo. Tarp 9 922 asmenų, iki 1941 m. gegužės 16 d. gavusių VLKJS bilietus, lietuvių buvo 56,2 proc., žydų – 27,8 proc., rusų – 13,6 proc., lenkų – 1,6 proc., baltarusių – 0,6 proc., kitų tautybių – 0,2 proc.

Siekiant išplėsti LLKJS įtaką jaunimui ir paversti ją masine, jaunuoliams patrauklia organizacija, valymo metu ne visada laikytasi griežtų atrankos kriterijų. VLKJS bilietai buvo išduodami išprususiems, visuomeniškai aktyviems ir autoritetą turintiems jaunuoliams, galintiems patraukti bendraamžius į komjaunimą. Antai Alytaus apskrities komitetas nutarė priimti į komjaunimą merginą, kilusią iš stambiųjų ūkininkų (buožių) šeimos, kurios tėvai „gana pažangūs žmonės, pati ji klasėje, kaip pirma mokinė, turi didelį autoritetą“¹⁶³. Su VKP(b) CK vadovybės leidimu¹⁶⁴ akcijos organizatoriai toleravo jaunuolių priklausymą įvairioms Lietuvos Respublikos organizacijoms (išskyrus „fašistines“), jeigu tik jie buvo kilę iš komunistų socialinės atramos – darbininkų ir valstiečių, pritarė okupacijai ir sovietų valdžiai. VLKJS bilietai buvo išduoti 213 Lietuvos šaulių sąjungos narių, 49 jaunlietuviams, 3 ateitininkams, 25 pavasarininkams, 279 skautams, 269 jaunųjų ūkininkų ratelių, 7 lenkų politinių organizacijų (tarp jų 1 PPS, Lenkijos socialistų partijos, nariui) ir 706 žydų organizacijų nariams (tarp jų 16 Bendrųjų sionistų partijos, 1 „Poalei Cion“, 1 „Bundo“, 92 „Betar“ nariams). Kaune komjaunimo bilietus gavo

10 šaulių, 7 jaunųjų ūkininkų ratelių ir 20 žydų organizacijų narių (tarp jų 2 sionistai ir 1 „Betar“ narys). Ypač plačiai atvertos durys į komjaunimą neišsilavinusiems, politiškai neišprususiems ir komunistinės propagandos lengvai paveikiamiems jaunuoliams. Pavyzdžiui, Rokiškio apskrities komitetas buvo numatęs šalinti iš komjaunimo arba priimti tik kandidatais beraščius, mažaraščius ir politikos neišmanančius asmenis, bet LLKJS CK, atsižvelgdamas į ideologinio šių jaunuolių indoktrinavimo galimybę, nutarė išduoti jiems komjaunimo bilietus¹⁶⁵. Alytaus apskrities komitetas priėmė į VLKJS net „blogo elgesio jaunuolius“, tvirtindamas, jog „komjaunimas yra masinė auklėjimo organizacija ir blogus jaunuolius mes galime per tam tikrą laiką pataisyti, perauklėti, kad susilauktumėm gerų socializmo darbininkų – kūrėjų“¹⁶⁶.

Taikomos įvairios išimtytys neturėjo esminės įtakos valymo procesui. Jo praktika ir rezultatai rodė, kad VLKJS nariais galėjo tapti tik okupaciniam režimui lojalūs, komunistams socialiniu-politiniu atžvilgiu tinkami asmenys¹⁶⁷. Pirmenybė teikta okupacinę valdžią palaikantiems ir sovietizavime pasižymėjusiems asmenims. VLKJS bilietus gavo sovietinės administracijos vadovų ir aktyvistų vaikai, būsimi sovietiniai veikėjai: Kaune – Antanas Barkauskas, M. Bordonaitė, Marijonas Martynaitis, Vilnius Paleckis, Vladas Stimburys, Povilas Štaras, Robertas Žiugžda¹⁶⁸, Rokiškio apskrityje – Petras Griškevičius¹⁶⁹, Šakių – Gediminas Kaunas, „pasidarbavęs kovoje su liaudies priešais“¹⁷⁰, Zarasų – Marytė Melnikaitė¹⁷¹ ir daugelis kitų.

Socialinė-politinė komjaunuolių atranka padėjo pakeisti ir priartinti prie VLKJS Lietuvos komjaunimo sudėtį, suformuoti okupaciniam režimui ir valdančiajai komunistų partijai ištikimą politinę struktūrą, kuriai komunistai galėjo pavesti jaunimo sovietizavimą.

LLKJS SUDĖTIES KAITA 1941 M. PIRMOJOJE PUSĖJE

1941 m. pradžioje sumažėjusios LLKJS narių gretos komunistams buvo politiškai nepalankus reiškinys, nes siaurino jų socialinę bazę ir politinės įtakos lauką. Partija nutarė iš esmės pakeisti tokią padėtį. Pirmiausia LKP(b) CK biuras 1941 m. sausio 9 d. nurodė panaikinti draudimą vykstant komjaunimo valymui priimti naujus narius¹⁷². Reaguodamas į tai, LLKJS CK biuras 1941 m. sausio 13 d. skubiai atnaujino komjaunuolių priėmimą¹⁷³. Tačiau tuo komunistai neapsiribojo. LKP(b) V suvažiavime 1941 m. vasario 5 d. LKP(b) CK pirmasis sekretorius A. Sniečkus politine klaida pavadino LLKJS CK nutarimą stabdyti narių priėmimą, išbarė komjaunimą už lėtą augimą ir „kažkokių griežtų priėmimo taisyklių, kaip partijoje“, nustatymą¹⁷⁴. Komunistai nelinko atsižvelgti į tai, kad naujų narių priėmimo taisykles nustatė VLKJS instrukcijos ir nulėmė komjaunimo valymo logika. Suvažiavimas nurodė ir daugiau esminių trūkumų, dėl kurių komjaunimas negalėjo tapti masine jaunimo gyvenimą kontroliuojančia organizacija¹⁷⁵. Jo gretose buvo per mažai lietuvių, valstiečių ir mokslo siekiančių jaunuolių. LLKJS neturėjo įtakos kaimo jaunimui ir moksleiviams. Komunistinė propaganda nebuvo išplėtotą ir nepadarė jauniems žmonėms lemiamo ideologinio poveikio. LLKJS CK pirmasis sekretorius F. Bieliauskas pripažino komunistų kritiką ir bandė aiškinti, jog komjaunimo plėtra sulėtėjo dėl to, kad „iš pradžių komjaunimo CK priiminėjo netgi per daug lengvai, po to priėmimą į komjaunimą suvaržė įvairiomis kliūtimis“, be to, „komjaunimo vadovaujantys organai nė karto nekėlė klausimo, kaip reguliuoti augimą ten, kur mes turime silpnas vietas. Išėjo tai, kaip mūsų žemės ūkio respublikoje tik 16% komjaunuolių iš valstiečių. Tai rodo mūsų silpnumą kaime [...]“. Tas

pats ir dėl nacionalinės sudėties. 57% narių ir kandidatų – lietuviai. To nepakanka ten, kur lietuviai sudaro apie 80% gyventojų.¹⁷⁶ Vis dėlto LLKJS vadovas be išlygų nepriėmė komunistų kaltinimų ir davė suprasti, kad ir LKP(b), politiškai vadovaujanti komjaunimui, turi prisiimti dalį atsakomybės už jai neįtinkančią komjaunimo gretų reguliavimo praktiką: „jeigu kelti klausimą dėl komjaunimo vadovavimo trūkumų, tai visa tai liečia ir partijos Centro komitetą“¹⁷⁷. Suvažiavime buvo suformuluota principinė LKP(b) pozicija paversti komjaunimą masine organizacija, kuri išskverbėtų į įvairias jaunimo grupes, pajungtų jas komunistų partijos įtakai ir palenktų jos uždaviniams¹⁷⁸. LKP(b) CK biuras 1941 m. balandžio 2 d. nurodė LLKJS vadovybei paspartinti bilietų išdavimą ir komjaunimo gretų augimą, kad jis aprėptų visų socialinių sluoksnių jaunimą¹⁷⁹. Atsižvelgdama į tai, LLKJS vadovybė ėmė orientuoti teritorines organizacijas derinti komjaunuolių socialinę-politinę atranką su organizacijos plėtra, ypač skatinti į LLKJS stoti lietuvius, darbininkus, valstiečius ir moksleivius¹⁸⁰. Norėdamas palengvinti priėmimo į komjaunimą procedūrą, VLKJS CK sausio 17 d. leido Lietuvos komjaunuoliams, turintiems 6 mėnesių komjaunimo stažą, rekomenduoti asmenis stoti į VLKJS¹⁸¹.

Komunistinė agitacija ir organizacinės pastangos padėjo pritraukti į LLKJS daugiau žmonių. Neišsamiais duomenimis, 1941 m. sausį–gegužę į komjaunimą priimti 5 173 asmenys¹⁸². Komjaunimo gretos augo, bet netolygiai: Vilniuje komjaunimą papildė ne mažiau kaip 226, Kaune – 95, Alytaus apskrityje – 858, Biržų – 108, Kauno – 330, Kretingos – 95, Marijampolės – 422, Mažeikių – 110, Raseinių – 274, Rokiškio – 109, Šiaulių – 261, Švenčionių – 44, Telšių – 308, Trakų – 212, Ukmergės – 482, Vilniaus – 115, Zarasų – 9 asmenys¹⁸³. Į LLKJS daugiausia stėjo komunistų partijos socialinės atramos

atstovai. 40 proc. įstojusiųjų buvo kilę iš darbininkų, 45 proc. – iš valstiečių šeimų; 47,4 proc. priklausė darbininkų, 22,6 proc. – valstiečių, 11 proc. – tarnautojų socialinėms grupėms. Stengiantis išplėsti komunistų įtaką tarp moksleivių ir studentų, mėginta pritraukti kuo daugiau besimokančio jaunimo. Per keturis 1941 m. mėnesius į LLKJS priimti 875 moksleiviai ir studentai (17 proc. įstojusiųjų), tačiau tai buvo tik maža dalis vidurinėse ir aukštosiose mokyklose besimokančių jaunuolių.

Siekiant išplėsti komunistų atramą visose tautinėse grupėse, į komjaunimą buvo primami įvairių tautybių jaunuoliai. 1941 m. sausį–gegužę LLKJS gretas papildė lietuviai, rusai, žydai, lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, latviai, totoriai, karaimai, čekai. Lietuviai sudarė 58 proc., žydai – 23,8 proc., rusai – 13,4 proc., lenkai – 3,7 proc., baltarusiai – 0,6, kitų tautybių atstovai – 0,5 proc. naujų narių. Bandant priartinti LLKJS sudėtį prie Lietuvos gyventojų tautinės sudėties, ypač skatinta įtraukti į komjaunimą lietuvius, rusus ir Vilniaus krašto lenkus. Lietuviai ėmė vyrauti tarp stojančiųjų daugelyje apskričių ir tik Švenčionėlių, Švenčionių, Trakų, Vilniaus apskrityse jų buvo gerokai mažiau. Biržų apskrityje lietuviai sudarė 86,7 proc., Alytaus, Kretingos, Mažeikių, Raseinių – 71–75 proc., Šiaulių, Tauragės, Telšių – 66–68 proc., Rokiškio – 50 proc., Kauno, Ukmergės, Utenos – 41–48 proc., Trakų – 35,8 proc., Švenčionėlių – 29 proc., Vilniaus – 20 proc., Švenčionių – 11 proc. priimtų narių¹⁸⁴. Į komjaunimą gana aktyviai stėjo rusų jaunimas. Kauno ir Švenčionėlių apskrityse jis sudarė 42–44 proc., Rokiškio – 37,5 proc., Kretingos, Ukmergės, Utenos, Vilniaus – 20–26 proc., Šiaulių, Švenčionėlių, Telšių – 17–19 proc., Biržų, Trakų – 10–11 proc. ir tik Alytaus, Marijampolės, Mažeikių, Raseinių, Tauragės – 2–7 proc. įstojusiųjų. Komjaunimui pavyko suagituoti ir

Vilniaus krašto lenkus. Vilniaus apskrityje jie sudarė 31,3 proc., Švenčionėlių – 25,4 proc. įstojusiųjų į LLKJS. Kaip ir anksčiau, į komjaunimą aktyviai stojo žydų jaunuoliai. Trakų apskrityje jie sudarė 46 proc., Ukmergės – 37,5 proc., Švenčionių – 33 proc., Utenos, Vilniaus – 29–30 proc., Alytaus, Raseinių, Švenčionėlių, Tauragės – 22–24 proc., Marijampolės, Mažeikių – 19 proc., Kauno, Rokiškio, Šiaulių, Telšių – 10–13 proc. ir tik Biržų, Kretingos – 3 proc. naujų narių. Tačiau Kaune ir Vilniuje padėtis mažai kuo pasikeitė. Pastangos suagituoti į komjaunimą daugiau lietuvių norimų rezultatų nedavė. Kaune lietuviai sudarė 49 proc., rusai – 6 proc., o žydai – 44,2 proc. stojančiųjų¹⁸⁵. Griežta Vilniaus miesto komiteto kritika LLKJS CK biuro 1941 m. sausio 13 d. posėdyje dėl mažo lietuvių ir lenkų bei per didelio žydų priėmimo į komjaunimą irgi nepadėjo pritraukti daugiau lenkų ir lietuvių¹⁸⁶. 26,6 proc. įstojusiųjų į komjaunimą vilniečių buvo lenkai, 18,6 proc. – lietuviai, 12 proc. – rusai, 37,6 proc. – žydai, 3,5 proc. – baltarusiai, 0,4 proc. – ukrainiečiai ir 1,3 proc. – kitų tautybių atstovai¹⁸⁷.

Spartus LLKJS augimas derintas su socialine-politine narių atranka, nes masinė komjaunimo organizacija formuota atsižvelgiant į jos gretų reguliavimo principą. Šiaulių apskrities komiteto 1941 m. balandžio 29 d. posėdyje nutarus pagreitinti teritorinės organizacijos augimą, buvo nurodyta, kad „priėmimas į komjaunimą nebūtų masinis, o prie kiekvieno jaunuolio būtų prieita individualiai ir su bolševikiniu budrumu“¹⁸⁸. Dėl socialinės-politinės narių atrankos sausį–gegužę į komjaunimą nepriimti 1 727 asmenys, iš jų 74 proc. – per valymo akciją, o kiti – skatinant organizacijos augimą¹⁸⁹. 44,3 proc. nepriimtųjų buvo darbininkai, 17,6 proc. – valstiečiai, 14,2 proc. – moksleiviai, 5,3 proc. – tarnautojai, po 2,4 proc. – amatininkai ir studentai, 1,3 proc. – mokyto-

jai, 0,2 proc. – stambieji ūkininkai (buožės) ir 0,8 proc. – kiti pageidavusieji įstoti. Lietuviai sudarė 39,2 proc. nepriimtųjų, žydai – 36,6 proc., rusai – 22 proc., lenkai – 0,8 proc., po 0,7 proc. – baltarusiai ir kitų tautybių atstovai.

Komjaunimo valymas, jo sudėties reguliavimas, skatinant darbininkų, valstiečių ir moksleivių bei lietuvių stojimą, pakeitė organizacijos sudėtį. 1941 m. gegužės 1 d. LLKJS turėjo 13 271 narį¹⁹⁰. Per keturis 1941 m. mėnesius ji padidėjo 1,8 karto. Kaune vasarį buvo 163 (vėlesnių duomenų apie šio miesto organizacijos sudėtį neišliko)¹⁹¹, Vilniuje gegužę – 906 komjaunuoliai¹⁹². Per tą patį laikotarpį valstiečių padaugėjo 2,2, tarnautojų ir moksleivių – po 2,1, darbininkų – 1,9 karto. Gegužės 1 d. darbininkai sudarė 46,8 proc., valstiečiai – 20,3 proc., tarnautojai – 15,2 proc., moksleiviai – 16 proc., kiti – 1,7 proc. komjaunuolių. Pasikeitė ir tautinė LLKJS sudėtis. Sausį–balandį lietuvių padaugėjo 1,9, rusų – 1,6, žydų – 1,3, lenkų – 2,7, kitų tautybių – 3,7 karto. Gegužės 1 d. lietuvių buvo 63,2 proc., žydų – 17,5 proc., rusų – 15,2 proc., lenkų – 2,3 proc., kitų tautybių – 1,8 proc. komjaunuolių. Kauno miesto organizacijoje vasarį 50,3 proc. narių buvo lietuviai, 46 proc. – žydai ir 3,7 proc. – rusai¹⁹³. Vilniuje lietuviai sudarė 11,6 proc., rusai – 23 proc., lenkai – 13,2 proc., žydai – 43,2 proc., baltarusiai – 4 proc., ukrainiečiai – 3,2 proc., kitų tautybių atstovai – 1,8 proc. komjaunuolių¹⁹⁴.

Kadangi komjaunimo įtaka jaunimui buvo skleidžiama per jo struktūras, buvo plečiamas pirminių organizacijų tinklas. 1941 m. gegužę veikė 1 385 pirminės organizacijos: 112 – pramonės įmonėse, 686 – kaimuose, 182 – mokyklose, 405 – kitose įmonėse, įstaigose ir organizacijose¹⁹⁵. Kaune jų buvo 96, Vilniuje – 63¹⁹⁶. Komjaunimas veikė itin mažoje dalyje įmonių, įstaigų ir organizacijų, kur mokėsi ar dirbo jaunimas.

LLKJS organizacijos buvo įsteigtos tik 3,43 proc. sovietinių ūkių¹⁹⁷, 6,4 proc. mokyklų¹⁹⁸, jos turėjo itin menką įtaką aukštosiose mokyklose. Vilniaus universitete, Vilniaus pedagoginiame institute ir Vilniaus dailės akademijoje tebuvo 92 komjaunuoliai¹⁹⁹. Kauno universitete iš 2,2 tūkst. studentų tik 65 priklausė komjaunimui²⁰⁰. Itin silpnos, neveiklios ir neįtakingos buvo vidurinės ir aukštosiose mokyklose bei kaime veikiančios organizacijos²⁰¹. Komunistų partija tai laikė viena didžiausių LLKJS veiklos spragų ir reikalavo išplėsti komjaunimo organizacijų tinklą ir veiklą, kad jos apimtų kuo daugiau jaunimo sluoksnių²⁰².

Per vienus pirmosios sovietinės okupacijos metus komjaunimo gretos padidėjo 13 kartų. Į jį daugiausia stėjo komunistų partijos socialinės atramos – darbininkų, valstiečių ir sovietinių tarnautojų – atstovai. Tikėdamiesi geresnių mokymosi sąlygų, į komjaunimą atėjo ir dalis moksleivių. Komjaunuoliais tapo įvairių tautybių atstovai. Iš pradžių itin aktyviai į LLKJS stėjo rusai ir žydai. Vėliau, siekiant pagerinti organizacijos įvaizdį ir priartinti jos sudėtį prie Lietuvos gyventojų tautinės sudėties, į VLKJS stipriai skatinti stoti lietuviai. Dėl valymo akcijos ir tautinės sudėties reguliavimo 1940–1941 m. lietuvių komjaunuolių skaičius išaugo nuo 30 iki 63 proc., rusų – nuo 6 iki 15 proc., o žydų sumažėjo nuo 64 iki 18 proc. Komjaunimo socialinis-politinis valymas ir gretų reguliavimas 1941 m. pirmojoje pusėje padėjo suformuoti okupacinei valdžiai ištikimą jaunimo organizaciją, priartinti jos sudėtį prie VLKJS ir integruoti į jos sistemą.

Vis dėlto LLKJS išliko negausi, silpna ir neįtakinga organizacija, nepajėgi įsiskverbti į daugelį jaunimo sluoksnių ir palenkti jų komunistų įtakai. Komjaunimo veikla bandant įtraukti jaunimą į sovietizavimo procesus, skiepyti jiems komunistinę ideologiją buvo neveiksminga. Daugelis jaunuolių buvo nu-

sistatę prieš okupacinį režimą ir jo politines struktūras. Antiokupacines nuotaikas ypač reiškė moksleiviai ir studentai. Jie ignoravo komunistų ir komjaunuolių mitingus, susirinkimus, kitus politinius renginius, viešai rodė nepasitenkinimą okupacine valdžia ir jos politika. Komunistams minint Rusijos bolševikų 1917 m. spalio perversmo metines, į demonstracijas suvaryti Marijampolės, Seinų, Raseinių, Panevėžio moksleiviai pjaustė sovietinių vadovų portretus, skandavo antisovietinius šūkius. Antisovietinės nuotikos reiškėsi Kauno, Marijampolės, Seinų, Tauragės mokyklose²⁰³. Požiūrį į okupantus jaunimas ypač parodė minėdamas 1940 m. Vėlines, 1941 m. Vasario 16-ąją²⁰⁴. Būdavo, kad net mokyklų komjaunimo aktyvistai išreikšdavo savo antisovietinę poziciją. Antai 1940 m. lapkritį Telšių gimnazijoje apsilankęs LLKJS CK instruktorius komjaunimo veikloje pastebėjo „rimtų nenormalumų“: dauguma komjaunuolių buvo kilę iš okupantams nepatikimų sluoksnių, komjaunimo kuopelės sekretorius „buvo visą laiką, net įžengus raudonajai armijai, smarkiai antisovietiškausiai nusiteikęs“²⁰⁵. Jaunimo sluoksniuose buvo gyva nesitaikstymo su okupantais dvasia ir brendo pasipriešinimas okupacijai.

1941 m. birželio 22 d. prasidėjus Vokietijos–SSRS karui kartu su sparčiai besitraukiančia sovietine armija iš Lietuvos į SSRS gilumą evakavosi daugiau nei ketvirtadalis komjaunuolių, kiti nespėjo pabėgti ir liko Lietuvoje. Neišsamiais duomenimis, tarp daugiau kaip 3 tūkst. iš Lietuvos pasitraukusių LLKJS narių 43 proc. buvo lietuviai, 29 proc. – žydai, 27 proc. – rusai, 1 proc. – kitų tautybių atstovai²⁰⁶. Iš Kauno pabėgo 403 komjaunuoliai; lietuviai sudarė 29,8 proc., rusai – 18,6 proc., žydai – 51,6 proc.²⁰⁷ Iš Vilniaus pasitraukė 457; tarp jų lietuvių buvo 14 proc., rusų – 14,4 proc., žydų – 52,5 proc., lenkų – 19 proc.²⁰⁸ Daugiausia lietuvių komjaunuolių evakavosi iš Mažeikių apskrities

(71,5 proc. iš ten pasitraukusių LLKJS narių), rusų – iš Alytaus (63 proc. iš ten pabėgusiųjų) ir Zarasų (40 proc. iš ten evakavusiųjų) apskričių, žydų – iš Panevėžio apskrities (33,2 proc. pasitraukusiųjų), Vilniaus ir Kauno miestų²⁰⁹. Evakavosi įvairių sluoksnių atstovai: darbininkai, valstiečiai, sovietinių įstaigų ir įmonių darbuotojai, moksleiviai ir studentai. Tarp pabėgėlių nemažai buvo komjaunimo aktyvistų, komunistų partijos ir sovietinės administracijos darbuotojų vaikų, evakuotų kartu su jų tėvais. LLKJS nariai bėgo iš Lietuvos, kad išvengtų nacių persekiojimo už komunistinę veiklą. Komjaunuoliai žydai kartu su savo šeimomis paliko Lietuvą bėgdami nuo nacių vykdomos žydų genocido politikos.

ISVADOS

1. Okupavus Lietuvą, komjaunimas tapo okupacinio režimo politikos mechanizmo dalimi, o 1940 m. spalio mėn. formaliai įtrauktas į VLKJS – SSRS politinės sistemos struktūra. Svarbiausi LLKJS uždaviniai buvo išplėsti komunistų socialinę bazę ir politinę įtaką jaunimui, komunistiškai indoktrinuoti jaunuolius ir palenkti juos okupantų politikos uždaviniams. Pirmosios sovietinės okupacijos metais komjaunimas buvo valdančiosios komunistų partijos kadrų rezervas ir pagalbininkas, talkino jai diegiant sovietinę santvarką Lietuvoje. Jis įtraukė jaunimą į sovietinius pertvarkymus, skiepijo jam komunistinę ideologiją, sovietines vertybes ir gyvenimo būdą, komunistiniais pagrindais organizavo jaunuolių mokymąsi, darbą ir laisvalaikį, kontroliavo jų visuomeninį ir privatų gyvenimą.

2. Siekdama įgyti socialinę atramą ir politinę įtaką jaunimo sluoksniuose, komunistų partija skatino komjaunimo augimą. 1940 m. vasarą buvo stimuliuojamas spartus

ir nekontroliuojamas komjaunimo gretų didėjimas, sparčiai plečiama jo organizacinė struktūra. 1941 m. vasarį užsibrėžta LLKJS paversti masine organizacija, pajėgia aprėpti ir politiškai kontroliuoti daugelį jaunimo sluoksnių. Norint pagerinti komjaunimo įvaizdį ir priartinti jo sudėtį prie Lietuvos gyventojų sudėties, itin skatintas darbininkų, valstiečių ir moksleivių, lietuvių ir Vilniaus krašto lenkų stojimas į LLKJS.

3. Į VLKJS įtrauktą Lietuvos komjaunimą pradėta integruoti į Sovietų Sąjungos komjaunimo sistemą. VLKJS pavyzdžiu buvo pertvarkytas Lietuvos komjaunimo vidaus gyvenimas ir veikla. Jame įdiegti iš VKP(b) perimti politiniai ir organizaciniai principai, griežta veiklos kontrolė. Sukurta centralizuota ir hierarchinė struktūra, užtikrinanti besąlyginę organizacijos ir jos narių paklusimą komunistų partijos ir komjaunimo vadovybei.

4. 1940 m. lapkritį–1941 m. gegužę vykusį VLKJS bilietų išdavimą Lietuvos komjaunuoliams kampanija prilygo komjaunimo gretų valymui pagal socialinį-politinį požymį. Tada iš LLKJS buvo pašalinti okupantams socialiniu-politiniu atžvilgiu priešiški ar nepatikimi asmenys. Valymo akcija per komjaunimo narių socialinio-politinio patikrinimo procesą siekta integruoti LLKJS į VLKJS, suformuoti okupacinio režimo atramą jaunimo sluoksniuose ir jam patikimą politinę struktūrą. Kampanija padėjo pakeisti ir prie VLKJS priartinti Lietuvos komjaunimo sudėtį, padaryti jį okupacinės valdžios poreikius atitinkančia organizacija.

5. Per vienus sovietinės okupacijos metus komjaunimo gretos išaugo 13 kartų. Komjaunimo valymas ir sudėties reguliavimas pakeitė organizacijos socialinį portretą. Nors į LKJS plūstelėjo įvairių socialinių sluoksnių asmenų, pasirinkusių bendradarbiavimo su okupacine valdžia ar prisitaikymo prie jos kelią, dauguma jos narių buvo komunistų

partijos socialinės atramos – darbininkų, valstiečių ir sovietinių tarnautojų – atstovai. Į komjaunimą įsitraukė įvairių tautybių žmonės. Iš pradžių itin aktyviai į jį stėjo kai kurių tautinių mažumų, ypač žydų, atstovai. Vėliau, norint pagerinti LLKJS įvaizdį ir priartinti jo sudėtį prie Lietuvos gyventojų tautinės sudėties, itin skatinta priimti lietuvius.

6. Nors ir siekta skatinti LLKJS augimą, masine organizacija ji netapo, o išliko negausi, silpna ir neįtakinga politinė struktū-

ra, nepajėgi įsiskverbti į daugelį jaunimo sluoksnių ir palenkti jų komunistų įtakai. Komjaunimo veikla bandant įtraukti jaunuolius į sovietizavimo procesus ir iškiepyti jiems komunistinę ideologiją buvo neveiksminga. Daugelis jų buvę nusistatę prieš okupacinį režimą ir jo politines struktūras. Jaunimo sluoksniuose buvo gyva nesitaikstymo su sovietine okupacija dvasia ir brendo pasipriešinimas jai.

Nuorodos

¹ LLKJS CK instruktorių 1940–1941 m. pranešimai apie padėtį LLKJS apskričių komitetuose, Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. 4421, ap. 3, b. 2, l. 8, 22; b. 29, l. 24, 26.

² LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 102–126.

³ *Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979*, Vilnius, 1980, p. 35–44.

⁴ *Lietuvos komjaunimas*, Vilnius, 1962, 563 p.; *Lietuvos komjaunimui 50 metų*, Vilnius, 1969, 488 p.; *Lietuvos komunistų partijos istorijos apybraiža*, t. 2, Vilnius, 1978, p. 558; *Lietuvos komunistų partijos istorijos apybraiža*, t. 3, Vilnius, 1985, p. 38, 97–98; I. Šiaulienė, *Lietuvos komjaunimas – Komunistų partijos pagalbininkas kovoje už socialistinės revoliucijos pergalę ir įtvirtinimą Lietuvoje 1940–1941 metais*, Vilnius, 1987, 279 p.

⁵ *Lietuvos komunistų partijos istorijos apybraiža*, t. 3, p. 98.

⁶ J. R. Bagušauskas, *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas*, Vilnius, 1999, p. 28–40; V. Kašauskienė, *Lietuvos mokyklos sovietizacija ir pasipriešinimas jai 1940–1964 metais*, Vilnius, 2002, p. 35–40; *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, Vilnius, 2005, p. 70, 127; S. Buchaveckas, „Mokyklos sovietizavimas 1940 m. rudenį: ideologiniai gniaužtai mokytojams, 1917 m. bolševikų perversmo metinių minėjimas Šakių apskrities mokyklose“, *Genocidas ir rezistencija*, 2014, Nr. 1 (35), p. 17; S. Buchaveckas, „Mokyklos sovietizavimas 1940–1941 m. m.: bolševikinė indoktrinacija, suaugusiųjų mokymo kampanija Šakių apskrities mokyklose; švietimo darbuotojai tarp kolaboravimo, konformizmo

ir rezistencijos“, *Genocidas ir rezistencija*, 2015, Nr. 1 (37), p. 13.

⁷ LKJS I konferencijos 1922 m. rugpjūčio 27 d. protokolas ir jo priedai, LYA, f. 3743, ap. 1, b. 27, l. 32, 51, 56, 61, 66–67, 154, 248–249; Lietuvos komunistinės jaunuomenės sąjungos statuto projektas. 1922 m., *ibid.*, b. 26, l. 1–10.

⁸ LKJS I suvažiavimo 1924 m. spalio 17–18 d. rezoliucijos, *ibid.*, b. 45, l. 26–50.

⁹ LKJS III konferencijos 1928 m. rugsėjo 20–28 d. rezoliucijos, *ibid.*, b. 70, l. 37, 72; LKJS 1928 m. įstatai, *ibid.*, b. 69, l. 6–7.

¹⁰ Lietuvos komunistinės jaunuomenės sąjungos statuto projektas. 1922 m., *ibid.*, b. 26, l. 2–6.

¹¹ LKJS I suvažiavimo 1924 m. spalio 17–18 d. rezoliucijos, *ibid.*, b. 45, l. 28–29; LKJS įstatai. 1928 m., *ibid.*, b. 69, l. 1–6.

¹² Komunistinio jaunimo internacionalo VI kongreso rezoliucijos, *ibid.*, b. 100, l. 32–38, 40, 49.

¹³ LKJS CK 1937 m. ataskaita, *ibid.*, b. 110, l. 1, 4; *Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979*, p. 12, 34.

¹⁴ Lietuvos komunistinės jaunuomenės sąjungos įstatai. 1928 m., LYA, f. 3743, ap. 1, b. 69, l. 1, 6–7.

¹⁵ LKJS CK sekretoriaus I. Meskupo 1935 m. ataskaita, *ibid.*, b. 102, l. 1–2; LKP CK sekretoriaus A. Sniečkaus 1937 m. liepos 15 d. pranešimas Komunistinio jaunimo internacionalo vykdomojo komiteto sekretariatui apie LKJS veiklą, *ibid.*, ap. 2, b. 14, l. 1–11.

¹⁶ LKJS CK sekretoriaus I. Meskupo 1935 m. ataskaita, *ibid.*, ap. 1, b. 102, l. 1, 7; LKJS CK 1937 m. gegužės 9 d. ataskaita, *ibid.*, b. 110, l. 1–3.

¹⁷ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus 1941 m. vasario 5 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, f. 1771, ap. 1, b. 1, l. 76.

¹⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 2–4, 11, 14 d., kovo 5, 7, 12–14, 20, 21, 23, 29 d., balandžio 1–4, 7, 9–12, 19 d. ir gegužės 14, 16 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 12–108, 122–131, 134–279; b. 4, l. 1–191, 204–307, 310–311, 328–341, 351–374.

¹⁹ LKJS I suvažiavimo 1924 m. spalio 17–18 d. rezolucijos, *ibid.*, f. 3743, ap. 1, b. 45, l. 28.

²⁰ LKJS CK 1937 m. gegužės 9 d. ataskaita, *ibid.*, b. 110, l. 1.

²¹ *Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979*, p. 14.

²² LKJS CK 1937 m. gegužės 9 d. ataskaita, LYA, f. 3743, ap. 1, b. 110, l. 1.

²³ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 2–4, 11, 14 d., kovo 5, 7, 12–14, 20, 21, 23, 29 d., balandžio 1–4, 7, 9–12, 19 d., gegužės 14, 16 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 12–108, 122–131, 134–279; b. 4, l. 1–191, 204–307, 310–311, 328–341, 351–374.

²⁴ *Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979*, p. 27; LKJS CK 1937 m. gegužės 9 d. ataskaita, LYA, f. 3743, ap. 1, b. 110, l. 2.

²⁵ LKJS CK 1937 m. gegužės 9 d. ataskaita, *ibid.*

²⁶ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 4, l. 102–126.

²⁷ LKJS CK 1937 m. gegužės 9 d. ataskaita, *ibid.*, f. 3743, ap. 1, b. 110, l. 2.

²⁸ *Lietuvos komunistų partijos istorijos apybraiža*, t. 2, p. 118, 242, 302, 410.

²⁹ LKP CK sekretoriaus A. Sniečkaus 1937 m. liepos 15 d. informacija Komunistinio jaunimo internacionalo vykdomojo komiteto sekretoriui apie LKJS, LYA, f. 3743, ap. 2, b. 14, l. 6.

³⁰ *Lietuvos komunistų partijos istorijos apybraiža*, t. 2, p. 558.

³¹ *Lietuvos komjaunimo dokumentai: 1919–1940 m. spalio*, Vilnius, 1989, p. 258–259.

³² *Lietuvos komunistų partijos istorijos apybraiža*, t. 3, p. 38, 44, 97–98; *Lietuvos komjaunimo dokumentai: 1919–1940 m. spalio*, p. 259–260.

³³ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, LYA, f. 1771, ap. 2, b. 1, l. 341.

³⁴ *Lietuvos komjaunimo dokumentai: 1919–1940 m. spalio*, p. 261–262.

³⁵ *Программа и Устав Российской коммунистической союза молодежи* [interaktyvus], prieiga per internetą: <<http://syzrankprf.ru/forum/20-skm-gsyzrani/2211-pervyj-ustav-soyuz-a-molodjozhi-1918-g>>.

³⁶ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, LYA, f. 1771, ap. 2, b. 1, l. 337–341.

³⁷ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 15 d., gruodžio 20 d. ir 1941 m. kovo 17 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 8, 31–35; b. 3, l. 237.

³⁸ LLKJS Kauno miesto pirminės organizacijos 1941 m. kovo 31 d. susirinkimo kreipimasis dėl socialistinio lenktyniavimo, *ibid.*, f. 3640, ap. 6, b. 1, l. 33–35.

³⁹ LLKJS CK nurodymai, CK instruktorių pranešimai, apskričių komitetų ideologinio darbo ir kitos veiklos ataskaitos, *ibid.*, f. 4421, ap. 3, b. 27, l. 1–38; b. 29, l. 7–34, 47–51.

⁴⁰ J. R. Bagušauskas, *op. cit.*, p. 30–38.

⁴¹ V. Kašauskienė, *op. cit.*, p. 33–40.

⁴² LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, LYA, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 12–23.

⁴³ *Ibid.*, l. 20.

⁴⁴ LKP(b) CK biuro 1941 m. birželio 11 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 130, l. 5–6; LLKJS Kauno apskrities komiteto 1940 m. nurodymai dėl jaunimo laisvalaikio, sporto varžybų organizavimo, *ibid.*, f. 3677, ap. 6, b. 1, l. 1–2.

⁴⁵ LLKJS instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, f. 4421, ap. 3, b. 2, l. 10, 28, 34.

⁴⁶ LLKJS instruktoriaus 1940 m. gruodžio 7 d. pranešimas, *ibid.*, l. 39.

⁴⁷ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 15 d. ir 1941 m. sausio 23 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 1, l. 8; b. 3, l. 8.

⁴⁸ LLKJS narių, 1940 m. rekomenduotų dirbti įstaigose, įmonėse ir organizacijose, sąrašai, *ibid.*, ap. 3, b. 23, l. 55–58.

⁴⁹ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 1, l. 337.

⁵⁰ LKP(b) CK biuro 1940 m. lapkričio 10 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 25, l. 2–4.

⁵¹ LLKJS CK Kadrių skyriaus 1941 m. gegužės 4 d. laiškas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 5, l. 1.

⁵² LLKJS CK biuro 1941 m. gegužės 16 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 4, l. 341–342.

⁵³ LLKJS narių, 1940 m. rekomenduotų į kursus, sąrašai, *ibid.*, ap. 3, b. 23, l. 62–63, 70; LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 1, l. 337.

⁵⁴ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus 1941 m. vasario 5 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, l. 76–77.

⁵⁵ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, l. 339–341.

⁵⁶ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1940 m. pranešimas, *ibid.*, b. 226, l. 5–7; LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, b. 1, l. 339–341; LLKJS instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, b. 226, l. 40; f. 4421, ap. 3, b. 2, l. 10, 16, 34, 36–37; b. 27, l. 2, 11.

⁵⁷ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 1, l. 339.

⁵⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 4, 11 d., kovo 14, 23, 29 d., balandžio 2, 5, 7, 10, 11 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 30–88, 204–236; b. 4, l. 59–126, 138–155, 167–191, 257–307; LLKJS Kauno apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 3–26 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 15, l. 2–45; LLKJS Mažeikių apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 27–gruodžio 22 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 821, ap. 6, b. 1, l. 1–73; LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. sausio 4–gegužės 31 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 20, l. 13–91; LLKJS Zarasų apskrities komiteto 1941 m. sausio 9–vasario 27 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 14, l. 4–72.

⁵⁹ LLKJS Šiaulių apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 5 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 21, l. 6.

⁶⁰ LKJS CK instruktorių 1940 m. lapkričio 9, 11, 20, 24 d. pranešimai, *ibid.*, b. 2, l. 11, 14, 25, 46.

⁶¹ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 1, l. 11.

⁶² LLKJS CK 1941 m. sausio 20 d. statistiniai duomenys apie Lietuvos komjaunimą, *ibid.*, ap. 2, b. 2, l. 1.

⁶³ LKJS CK instruktorius 1940 m. rugsėjo 17 d. pranešimas, *ibid.*, ap. 3, b. 2, l. 18.

⁶⁴ LLKJS CK instruktorius 1940 m. lapkričio 20 d. pranešimas, *ibid.*, l. 10.

⁶⁵ LKJS CK instruktorius 1940 m. pranešimas, *ibid.*, l. 28.

⁶⁶ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d., balandžio 7, 10 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 102–126, 257–288; LKJS Ukmergės apskrities komiteto 1940 m. liepos mėn. pranešimas, *ibid.*, ap. 3, b. 27, l. 21; LKJS Raseinių apskrities komiteto 1940 m. liepos 9, 15, 16 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 4, b. 71, l. 14–16; Mažeikių apskrities komjaunuolių 1940 m. sąrašas, *ibid.*, b. 70, l. 55; Trakų apskrities komjaunuolių 1940 m. sąrašai, *ibid.*, b. 78, l. 27–33; Šakių apskrities komjaunuolių 1940 m. sąrašai, *ibid.*, b. 70, l. 76–84, 103–109;

LLKJS CK instruktorius 1940 m. spalio 20 d. pranešimas, *ibid.*, ap. 3, b. 27, l. 4.

⁶⁷ LLKJS Kauno apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 3–26 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 15, l. 2–45; LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 11 d. ir kovo 23 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 57–88; b. 4, l. 59–101.

⁶⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 3, 11 d., kovo 5, 14, 23, 29 d., balandžio 2, 5, 7, 10, 11 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 3, l. 12–29, 57–88, 121–131, 204–236; b. 4, l. 59–126, 138–155, 167–181, 204–228, 257–307; LLKJS Mažeikių apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 27–gruodžio 22 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 6, b. 1, l. 1–73; LLKJS Vilniaus apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 3–1941 m. kovo 3 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 13, l. 2–121; LLKJS Zarasų apskrities komiteto 1941 m. sausio 9–vasario 27 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 14, l. 4–72.

⁶⁹ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, b. 27, l. 2; b. 29, l. 22.

⁷⁰ LLKJS CK instruktorius 1940 m. spalio 15 d. pranešimas, *ibid.*, b. 27, l. 2.

⁷¹ LKJS Raseinių apskrities komiteto 1940 m. spalio 3 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 4, b. 71, l. 33–34.

⁷² LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 102–126.

⁷³ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 14 d., balandžio 7, 11 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 3, l. 204–236; b. 4, l. 1–8, 204–228, 289–307; LKJS Biržų apskrities komiteto 1941 m. kovo 5–gegužės 10 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 12, l. 16–50; LLKJS Mažeikių apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 27–gruodžio 7 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 821, ap. 6, b. 1, l. 1–73; Šakių apskrities komjaunuolių 1940 m. sąrašai, *ibid.*, f. 4421, ap. 4, b. 70, l. 79, 85–87.

⁷⁴ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 11 d., kovo 21 d., balandžio 1, 3 d. ir gegužės 16 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 57–88; b. 4, l. 127–137, 156–166, 351–374; LLKJS Kauno apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 3–26 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 15, l. 2–45; LLKJS CK instruktorius 1940 m. spalio 20 d. pranešimas, *ibid.*, b. 27, l. 4.

⁷⁵ LKJS Raseinių apskrities komiteto 1940 m. rugpjūčio 12, 19, 22 d. ir spalio 3, 12, 13, 21, 29 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 4, b. 71, l. 12, 18–20, 33–35, 37, 40.

⁷⁶ LKJS Raseinių apskrities komiteto 1940 m. spalio 3, 12, 30 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, l. 33–34, 42.

⁷⁷ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 102–126.

⁷⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. balandžio 10 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, l. 274–288.

⁷⁹ *Программа и Устав Российской коммунистического союза молодежи* [interaktyvus], prieiga per internetą: <<http://syzrankprf.ru/forum/20-skm-gsyzrani/2211-pervyj-ustav-soyuz-a-molodjozhi-1918-g>>.

⁸⁰ В. К. Криворученко, *Внутрисоюзная демократия в ВЛКСМ в 1920–30-х годах: Слова и дела* [interaktyvus], prieiga per internetą: <<http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2008/6/Krivoruchenko/>>.

⁸¹ LKP(b) CK biuro 1940 m. spalio 2 d. posėdžio protokolas, LYA, f. 1771, ap. 1, b. 7, l. 1.

⁸² LKP(b) CK biuro 1940 m. lapkričio 12 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 28, l. 11–12.

⁸³ J. R. Bagušauskas, *op. cit.*, p. 30.

⁸⁴ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, LYA, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 10.

⁸⁵ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 22 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, l. 16–17.

⁸⁶ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, l. 14.

⁸⁷ LLKJS CK pirmojo sekretoriaus F. Bieliausko 1940 m. lapkričio 21 d. pranešimas, *ibid.*, ap. 2, b. 226, l. 10.

⁸⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 102–126.

⁸⁹ LKP(b) CK biuro 1940 m. lapkričio 28 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 1771, ap. 1, b. 57, l. 15; LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 12, 20 d. ir gruodžio 10 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 1–2, 13, 29; LLKJS Vilniaus apskrities komiteto 1940 m. spalio mėn. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 3, b. 13, l. 1; LLKJS Mažeikių apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 13 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 821, ap. 7, b. 1, l. 7; LLKJS Alytaus, Šakių, Raseinių, Telšių, Biržų, Kauno, Kėdainių, Kretingos, Mažeikių, Šiaulių, Vilkaviškio ir Švenčionėlių apskričių komitetų 1940–1941 m. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 4, b. 71, l. 1, 3, 12, 61, 138; b. 74, l. 1, 20, 159; ap. 3, b. 12, l. 2; b. 15, l. 2; b. 16, l. 1, 6, 18; b. 19, l. 2; b. 21, l. 1.

⁹⁰ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai apie LLKJS apskričių komitetų veiklą, *ibid.*, ap. 3, b. 2, l. 9–14, 28, 35, 39, 42–46; LLKJS CK, Alytaus ir Mažeikių apskričių komitetų 1941 m. pranešimai apie veiklą, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 25, 28–43.

⁹¹ LLKJS CK biuro 1941 m. sausio 13 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 7; LKP(b) CK

biuro 1941 m. sausio 16 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 38, l. 7–8.

⁹² LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 27 d., kovo 3, 6, 17 d. ir balandžio 5, 12 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 114, 117–121, 132, 238–241, 194–195, 310.

⁹³ LLKJS etatų struktūra, *ibid.*, ap. 3, b. 30, l. 3–5.

⁹⁴ LLKJS 1941 m. suvestinis biudžetas, *ibid.*, l. 1–2.

⁹⁵ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 22 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 110–111; LLKJS 1941 m. suvestinis biudžetas, *ibid.*, ap. 3, b. 30, l. 1–2.

⁹⁶ LLKJS CK 1941 m. kovo 20 d. raštas LKP(b) CK dėl atsakingų darbuotojų sąrašo, *ibid.*, l. 37.

⁹⁷ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 14 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 1, l. 5.

⁹⁸ LLKJS CK 1941 m. gegužės 10 d. duomenys apie Lietuvos komjaunimo sudėtį, *ibid.*, ap. 2, b. 226, l. 44.

⁹⁹ LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, l. 12, 20.

¹⁰⁰ LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, l. 12–23.

¹⁰¹ LKP(b) CK biuro 1940 m. spalio 30 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 1771, ap. 1, b. 21, l. 1–2.

¹⁰² LLKJS CK biuro 1940 m. gruodžio 20 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 34.

¹⁰³ LKP(b) CK biuro 1940 m. spalio 30 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 1771, ap. 1, b. 21, l. 1.

¹⁰⁴ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 22 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 111–113.

¹⁰⁵ LKP(b) CK biuro 1940 m. lapkričio 21 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 1771, ap. 1, b. 37, l. 29, 31–34; LKP(b) CK biuro 1940 m. gruodžio 29 d. posėdžio nutarimas, *ibid.*, b. 101, l. 32–33.

¹⁰⁶ LLKJS 1941 m. suvestinis biudžetas, *ibid.*, f. 4421, ap. 3, b. 30, l. 1–2.

¹⁰⁷ LLKJS Alytaus apskrities komiteto 1941 m. kovo 20 d. pranešimas, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 26; LLKJS Panevėžio apskrities Pumpėnų valsčiaus komiteto 1941 m. kovo 12 d. pranešimas, *ibid.*, f. 1345, ap. 1345, b. 2, l. 46.

¹⁰⁸ J. R. Bagušauskas, *op. cit.*, p. 29; LKJS organizacijų raštai dėl turto naudojimo, LYA, f. 4421, ap. 3, b. 30, l. 34, 41; LLKJS CK instruktorius 1940 m. pranešimas, *ibid.*, b. 29, l. 22.

¹⁰⁹ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, b. 2, l. 9, 18, 20, 28.

¹¹⁰ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 1, l. 14.

¹¹¹ LKJS Raseinių apskrities komiteto 1940 m. liepos 9, 15, 16 d., rugpjūčio 12, 19 d. ir spalio 21 d.

posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 4, b. 71, l. 14–16, 18–19, 37.

¹¹² LLKJS Panevėžio apskrities Pumpėnų valsčiaus komiteto 1940 m. gruodžio 30 d. pranešimas, *ibid.*, f. 1345, ap. 1345, b. 2, l. 29; LLKJS Ukmergės apskrities pirminių organizacijų 1940 m. susirinkimų protokolai, *ibid.*, f. 128, ap. 10, b. 1, l. 3–14; LLKJS Raseinių apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 16, 18 d., Zarasų apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 9 d., Švenčionėlių apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 9 d. ir Seinų apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 10 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 4, b. 71, l. 51–54, 86–93.

¹¹³ *Lietuvos komjaunimo dokumentai: 1919–1940 m. spalio*, p. 261–262.

¹¹⁴ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, LYA, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 10–11.

¹¹⁵ Šakių apskrities komjaunuolių 1940 m. sąrašai, *ibid.*, ap. 4, b. 70, l. 80–84; LLKJS CK instruktoriaus 1940 m. pranešimas, *ibid.*, ap. 3, b. 2, l. 28.

¹¹⁶ Trakų apskrities komjaunuolių 1940 m. sąrašai, *ibid.*, ap. 4, b. 78, l. 27–31.

¹¹⁷ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, ap. 3, b. 2, l. 10–11, 14, 35.

¹¹⁸ LLKJS CK instruktorius 1940 m. lapkričio 11 d. pranešimas, *ibid.*, l. 45.

¹¹⁹ LLKJS CK 1941 m. sausio 20 d. statistiniai duomenys apie Lietuvos komjaunimą, *ibid.*, ap. 2, b. 2, l. 1; LLKJS CK 1941 m. gegužės 10 d. duomenys apie Lietuvos komjaunimo sudėtį, *ibid.*, b. 226, l. 44.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ LLKJS Vilniaus ir Kauno miestų organizacijos sudėties statistinės ataskaitos, *ibid.*, b. 1, l. 15, 17.

¹²² LLKJS CK 1941 m. gegužės 10 d. duomenys apie Lietuvos komjaunimo sudėtį, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 44.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 4, l. 102–126.

¹²⁵ LLKJS Kauno miesto organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, ap. 2, b. 1, l. 17.

¹²⁶ LLKJS Vilniaus ir Kauno miestų organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinės ataskaitos, *ibid.*, l. 15, 17.

¹²⁷ В. Е. Бредихин, И. Ю. Кобзева, *Кадровый состав ВЛКСМ в 1941–1945 гг.* [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://vestnik.tstu.ru/rus/t_20/pdf/20_3_029.pdf>.

¹²⁸ *TSKP suvažiavimų, konferencijų ir CK plenumų rezoliucijose ir nutarimuose*, d. 1, Vilnius, 1955, p. 398–436, 513–518, 522–529.

¹²⁹ LLKJS CK darbuotojo pranešimas, LYA, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 37.

¹³⁰ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, b. 1, l. 332.

¹³¹ LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 10–13.

¹³² *Lietuvos komjaunimo dokumentai: 1919–1940 m. spalio*, p. 262; LLKJS CK biuro 1940 m. lapkričio 20 d. posėdžio protokolas, LYA, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 10–13.

¹³³ V. Goremikinos asmens byla, *ibid.*, ap. 4, b. 14, l. 217–222.

¹³⁴ LLKJS CK biuro 1940 m. gruodžio 7 ir 10 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 1, l. 25–29.

¹³⁵ *Lietuvos komjaunimo dokumentai: 1919–1940 m. spalio*, p. 262.

¹³⁶ LLKJS Vilniaus apskrities komiteto 1940 m. lapkričio 3–1941 m. kovo 3 d. posėdžių protokolai, LYA, f. 4421, ap. 3, b. 13, l. 2–121; LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 5 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 121–131.

¹³⁷ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, ap. 3, b. 2, l. 11, 13, 22, 38–40; b. 27, l. 1, 3; b. 29, l. 24, 26.

¹³⁸ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, b. 2, l. 13, 34, 36.

¹³⁹ LLKJS CK instruktorių 1940 m. pranešimai, *ibid.*, l. 10–11, 14, 22, 38–40; b. 29, l. 24–27.

¹⁴⁰ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 5 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 21, l. 6.

¹⁴¹ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 3 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 12.

¹⁴² LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 2–4, 11, 14 d., kovo 5, 7, 12–14, 20, 21, 23, 29 d., balandžio 1–4, 7, 9–11, 19 d. ir gegužės 14, 16 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, l. 12–108, 122–131, 134–279; b. 4, l. 1–191, 204–307, 328–339, 351–374.

¹⁴³ LLKJS CK biuro 1941 m. balandžio 12 d. ir gegužės 16 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, l. 310–311, 340–341.

¹⁴⁴ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. gegužės 10 d. pranešimas LKP(b) CK, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 45.

¹⁴⁵ LLKJS CK pažyma apie partijos vadovavimą Mažeikių apskrities komjaunimui, *ibid.*, l. 28.

¹⁴⁶ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 23 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 4, l. 65, 68, 70, 71.

¹⁴⁷ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. gegužės 10 d. pranešimas LKP(b) CK, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 45.

¹⁴⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 11, 14 d., kovo 20 d. ir balandžio 7 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 76, 107, 269; b. 4, l. 215; LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. vasario 2, 8 d. ir kovo 20 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 20, l. 35, 36, 62.

¹⁴⁹ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 3 ir 11 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 26, 75.

¹⁵⁰ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. sausio 30 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 3, b. 20, l. 29.

¹⁵¹ LLKJS Vilniaus apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 12 ir 27 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, b. 13, l. 31, 62–63; LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 5 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 131.

¹⁵² LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. sausio 6 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 3, b. 20, l. 17; LLKJS Vilniaus apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 11 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 13, l. 26.

¹⁵³ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 4 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 54; LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. sausio 5, 26 d., vasario 2, 8, 16, 19, 20 d., kovo 2, 24, 31 d. ir balandžio 6 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 20, l. 16, 24, 25, 30, 35, 50, 52, 53, 55, 56, 60, 61, 68, 69, 76, 77.

¹⁵⁴ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. vasario 16 ir 19 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, l. 49, 52.

¹⁵⁵ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. sausio 10, 29 d., vasario 2, 8, 16 d. ir kovo 20, 24 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, l. 21, 22, 30, 36, 61, 62, 68, 69, 70.

¹⁵⁶ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. vasario 2, 8 d. ir kovo 20 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, l. 30, 38, 61.

¹⁵⁷ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 7, 12–14, 20, 21, 29 d. ir balandžio 4, 7, 10 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 160–161, 178, 188, 198–199, 208, 211–213, 217–218, 224, 230, 268–270; b. 4, l. 9, 28–30, 118–122, 125, 188–190, 258–61, 263, 266–272, 275, 276, 282, 284–286.

¹⁵⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 4 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 3, l. 52–56.

¹⁵⁹ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. vasario 8 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 3, b. 20, l. 36.

¹⁶⁰ LLKJS CK biuro 1941 m. balandžio 7 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 215.

¹⁶¹ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. vasario 16 ir 19 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 20, l. 49, 52; LLKJS CK biuro 1941 m.

balandžio 7 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 4, l. 208, 226.

¹⁶² LLKJS Vilniaus apskrities komiteto 1940 m. gruodžio 12 ir 27 d. posėdžių protokolai, *ibid.*, ap. 3, b. 13, l. 31, 62–63; LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 5 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 131.

¹⁶³ LLKJS Alytaus apskrities komiteto 1941 m. kovo 20 d. pranešimas, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 24.

¹⁶⁴ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus 1941 m. vasario 5 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, b. 1, l. 76.

¹⁶⁵ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 11 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 61–62.

¹⁶⁶ LLKJS Alytaus apskrities komiteto 1941 m. kovo 20 d. pranešimas, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 26.

¹⁶⁷ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. gegužės 10 d. pranešimas LKP(b) CK, *ibid.*, l. 45; LLKJS CK instruktoriaus 1941 m. pranešimas, *ibid.*, l. 28.

¹⁶⁸ LLKJS CK biuro 1941 m. kovo 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 4, l. 103–106, 111, 114, 116, 117.

¹⁶⁹ LLKJS CK biuro 1941 m. vasario 11 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 3, l. 86.

¹⁷⁰ LLKJS Šakių apskrities komiteto 1941 m. vasario 8 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 20, l. 35.

¹⁷¹ LLKJS CK biuro 1941 m. balandžio 2 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 4, l. 142.

¹⁷² LKP(b) CK biuro 1941 m. sausio 9 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 35, l. 8.

¹⁷³ LLKJS CK biuro 1941 m. sausio 13 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 7.

¹⁷⁴ LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus 1941 m. vasario 5 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 1, l. 76–77.

¹⁷⁵ *Ibid.*; LKP(b) V suvažiavimo rezoliucija, *ibid.*, b. 13, l. 5.

¹⁷⁶ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. vasario 7 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, b. 1, l. 339.

¹⁷⁷ *Ibid.*

¹⁷⁸ LKP(b) V suvažiavimo rezoliucija, *ibid.*, b. 13, l. 5.

¹⁷⁹ LKP(b) CK biuro 1941 m. balandžio 2 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, b. 84, l. 6–7.

¹⁸⁰ LLKJS Valtiečių jaunimo skyriaus 1941 m. gegužės 20 d. pranešimas, *ibid.*, b. 226, l. 39–40; LLKJS Alytaus apskrities komiteto 1941 m. kovo 20 d. pranešimas, *ibid.*, l. 24.

¹⁸¹ *Lietuvos komjaunimas skaičiais, 1919–1979*, p. 36.

¹⁸² *Ibid.*, p. 40, 42.

¹⁸³ LLKJS miestų ir apskričių komitetų 1941 m. sausio–balandžio mėn. organizacijų sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinės ataskaitos, LYA, f. 4421, ap. 2, b. 1, l. 1–103.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ LLKJS Kauno miesto komiteto 1941 m. vasario mėn. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, l. 17.

¹⁸⁶ LLKJS CK biuro 1941 m. sausio 13 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 5.

¹⁸⁷ LLKJS Vilniaus miesto komiteto 1941 m. vasario, kovo ir balandžio mėn. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinės ataskaitos, *ibid.*, ap. 2, b. 1, l. 15, 61, 99.

¹⁸⁸ LLKJS Šiaulių apskrities komiteto 1941 m. balandžio 29 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 3, b. 21, l. 34.

¹⁸⁹ LLKJS miestų ir apskričių komitetų 1941 m. sausio–gegužės mėn. organizacijų sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinės ataskaitos, *ibid.*, ap. 2, b. 1, l. 1–103.

¹⁹⁰ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. gegužės 10 d. pranešimas LKP(b) CK, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 44–45.

¹⁹¹ LLKJS Kauno miesto komiteto 1941 m. vasario 20 d. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, f. 4421, ap. 2, b. 1, l. 17.

¹⁹² LLKJS Vilniaus miesto komiteto 1941 m. gegužės 5 d. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, l. 99.

¹⁹³ LLKJS Kauno miesto komiteto 1941 m. vasario 20 d. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, l. 17.

¹⁹⁴ LLKJS Vilniaus miesto komiteto 1941 m. gegužės 5 d. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, l. 99.

¹⁹⁵ LLKJS CK sekretoriaus F. Bieliausko 1941 m. gegužės 10 d. pranešimas LKP(b) CK, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 44.

¹⁹⁶ LLKJS Kauno miesto komiteto 1941 m. vasario 20 d. ir LLKJS Vilniaus miesto komiteto

1941 m. gegužės 5 d. organizacijų sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, f. 4421, ap. 2, b. 1, l. 17, 99.

¹⁹⁷ LLKJS CK biuro 1941 m. sausio 30 d. posėdžio protokolas, *ibid.*, ap. 1, b. 3, l. 10.

¹⁹⁸ LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 14, 20.

¹⁹⁹ LLKJS Vilniaus miesto komiteto 1941 m. gegužės 5 d. organizacijos sudėties ir priėmimo į VLKJS statistinė ataskaita, *ibid.*, f. 4421, ap. 2, b. 1, l. 99.

²⁰⁰ LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, f. 1771, ap. 2, b. 226, l. 14.

²⁰¹ LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, l. 12, 20; LLKJS CK Valstiečių jaunimo skyriaus 1941 m. gegužės 20 d. pranešimas, *ibid.*, l. 40; LLKJS CK pažyma apie partijos vadovavimą Mažeikių apskrities komjaunimui, *ibid.*, l. 33–34.

²⁰² LKP(b) CK pirmojo sekretoriaus A. Sniečkaus 1941 m. vasario 5 d. pranešimas LKP(b) V suvažiavime, *ibid.*, b. 1, l. 7; LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, b. 226, l. 12–23.

²⁰³ LLKJS CK informacija LKP(b) CK apie komjaunimo darbą mokyklose, *ibid.*, l. 16–17.

²⁰⁴ J. R. Bagušauskas, *op. cit.*, p. 43–54; V. Kašauskienė, *op. cit.*, p. 58–64.

²⁰⁵ LLKJS CK instruktorius 1940 m. gruodžio 3 d. ataskaita, LYA, f. 4421, ap. 3, b. 2, l. 41.

²⁰⁶ Iš Lietuvos į Sovietų Sąjungą 1941 m. birželį evakavusiųsi komjaunuolių sąrašai, *ibid.*, ap. 2, b. 6, l. 1–152; b. 4, l. 11–112.

²⁰⁷ Iš Kauno evakavusiųsi komjaunuolių sąrašas, *ibid.*, l. 30–42.

²⁰⁸ Iš Vilniaus evakavusiųsi komjaunuolių sąrašas, *ibid.*, l. 33–56.

²⁰⁹ Iš Lietuvos į Sovietų Sąjungą 1941 m. birželį evakavusiųsi komjaunuolių sąrašai, *ibid.*, b. 6, l. 11–88.

Nijolė Maslauskienė

COMPOSITION OF THE LITHUANIAN KOMSOMOL IN JUNE 1940–JUNE 1941

Summary

The Lithuanian Leninist Young Communist League (LLKJS) in Lithuania occupied by the Soviet Union was a political structure of the occupation regime, which provided a reserve and assistance to the ruling Communist Party and *actively* participated in the Sovietisation of the country and indoctrination of the youth in the spirit of Communism. In October 1940, the league was incorporated into the All-Union Leninist Young Communist League (VLKSM) and integrated to the USSR political system. Its aims were to extend the social base of the Communist Party, to exert political influence on youth, and to make the youth serve the occupation policy.

With an aim of gaining social support and political influence among the youth, the Communist Party promoted the Komsomol. In summer 1940, fast and uncontrolled growth of its ranks was stimulated. In February 1941, LLKJS raised for itself a goal of making it into a massive organisation capable of embracing and exerting political control over youth. In order to improve the image of the Komsomol and to make its ethnic composition reflect that of Lithuania, joining the LLKJS was particularly promoted among workers, peasants, schoolchildren, Lithuanians, and Poles of Vilnius region.

Between November 1940 and May 1941, a campaign of issuing the LLKJS certificates to its members took place, which was a cleansing campaign of the Komsomol on the basis of social and political criteria. This campaign was aimed at integrating the LLKJS into the VLKSM through the process of socio-political validation of its members and exclusion of those members, who were socially and politically hostile or unreliable to the occupation authorities. The campaign helped transform the LLKJS and make its composition similar to that of the VLKSM, and also make

LLKJS a political structure, which complied with the needs of the occupation authorities and on which they could rely.

Over a period of one year of the Soviet occupation, the ranks of the LLKJS increased 13-fold. Due to the political situation and wish to survive under the occupation, young people of various social groups and nationalities joined the LLKJS. Most of them chose cooperation with the Soviet regime and adaptation to its policies deliberately, others joined the ranks looking for employment or career opportunities, and yet others – seeking better learning conditions or being forced by other circumstances. Cleansing of the ranks of the Komsomol and regulation of its composition changed the social structure of the organisation. The majority of the members of the Komsomol were representatives of working class, peasants and Soviet officials who constituted the social backbone for the Communist Party. People of various nationalities joined the Komsomol. Initially, young people of certain ethnic groups, particularly Jews, actively joined the LLKJS. Later, in order to improve the image of the LLKJS and bring its ethnic composition to that of Lithuania, recruitment of Lithuanians into its ranks was particularly promoted.

Although efforts were made for the LLKJS to grow, it did not become a mass organisation and its ranks remained sparse. It was a weak and non-influential political structure, unable to penetrate the youth and win them over. The attempts of the Komsomol to involve young people in the Sovietisation processes and to instil in them the Communist ideology was ineffective. Many young people were opposed to the occupation regime and its political structures. The spirit of opposition to the Soviet occupation was therefore active among the youth and resistance against it was imminent.